

OVERZICHT VAN HET BELGISCHE POLITIEK GEBEUREN IN 1992

Gedetailleerde inhoudsopgave

I.	De afwikkeling van de politieke crisis en de vorming van het kabinet-Dehaene	293
	A. De vorming van de gewest- en gemeenschapsregeringen	293
	B. De vorming van de federale regering	297
II.	De dialoog van gemeenschap tot gemeenschap	300
	A. Een moeilijke start	300
	B. Geen akkoord, maar ook geen volledige mislukking	302
III.	Het begrotingsbeleid	306
	A. Het financieringstekort weer op de voorgrond	306
	B. De begrotingscontrole 1992	306
	C. De begroting voor 1993	308
	D. De bijsturing van de begroting 1993	309
	E. De hervorming van de ziekteverzekering	311
IV.	Het Sint-Michielsakkoord over de staatsvorming	311
	A. De hervatting van de gemeenschapsdialoog	311
	B. "België is een federale staat"	313
	C. De verdere invulling van het akkoord	314
	D. Onderhandelingen over de ecotaks	316
V.	Het urgentieplan voor maatschappelijke vernieuwing	317
VI.	Het buitenlands- en defensiebeleid	320
	A. De afschaffing van de legerdienst en de legerhervorming	320
	B. Belgische militairen in Kroatië, Bosnië en Somalië	322
	C. Het buitenlands beleid	323
VII.	Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen	324
VIII.	De evolutie in de politieke partijen	329
	 Bijlagen : Samenstelling van de federale, gewest- en gemeenschapsregeringen in 1992	 336

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1992

door Mark DEWEERDT

Licentiaat in de Politieke Wetenschappen, eindredacteur van De Standaard

en Rolf FALTER

Licentiaat in de Geschiedenis, politiek redacteur van De Standaard

Nadat Guy Verhofstadt en Melchior Wathelet er niet in slaagden na de vervroegde parlementsverkiezingen van 24 november 1991 een uitweg te vinden uit de politieke crisis, deed koning Boudewijn een beroep op Jean-Luc Dehaene om een regering te vormen. Het kabinet-Dehaene, dat op 7 maart aantrad en de steun had van christen-democraten en socialisten, had drie grote doelstellingen: de afwerking van de federale staatsstructuur, de sanering van de openbare financiën en het sluiten van een contract met de burger. De staatsbervorming werd vanaf april behandeld op de zogenaamde gemeenschapsdialoog, die in juli zonder een volledig akkoord werd afgebroken. Het gesprek werd in september hervat en, tegen de verwachtingen in, werden de vier regeringspartijen het eind september eens over het zogenaamde Sint-Michielsakkoord, waarvan de uitvoering nog heel wat voeten in de aarde zou hebben. Een maand na haar aantreden nam de regering een pakket - vooral inkomstenverbogende - begrotingsmaatregelen ter waarde van 135 miljard frank. De ontwerp-begroting voor 1993, die in augustus werd opgesteld, botste op kritiek van de CVP, in die mate dat de regering gedwongen werd in september bijkomende maatregelen te nemen. Toch volstonen ook die maatregelen niet voor een structurele sanering van het financieringstekort. De regering maakte een begin met de uitvoering van het contract met de burger, keurde een drastische legerhervorming goed en stuurde Belgische soldaten naar ex-Joegoslavië en Somalië. Op het partijpolitieke vlak schreven de Vlaamse liberalen geschiedenis met de omvorming van de PVV in een nieuwe, verruimde partij: de Vlaamse Liberalen en Democraten.

I. De afwikkeling van de politieke crisis en de vorming van het kabinet-Dehaene

A. De vorming van de gewest- en gemeenschapsregeringen

Na de parlementsverkiezingen van 24 november 1991, waarbij in Vlaanderen het Vlaams Blok en de nieuwe partij Rossem stemmen wonnen van de gevestigde partijen, lagen de politieke kaarten bijzonder moeilijk.

De CVP weigerde een initiatief te nemen om het land aan een nieuwe regering te helpen. Pogingen om, na een informatieronde van Frans Grootjans, een regering van liberalen, socialisten en groenen op de been te brengen, strandden op tegenstand van de SP en uiteindelijk op de afwijzing door Agalev en Ecolo

van de voorstellen die formateur en PVV-voorzitter Guy Verhofstadt mondeling had gedaan.

Op 19 december stelde koning Boudewijn ontslagnemend vice-premier Melchior Wathelet (PSC) aan tot formateur. Wathelet begon zijn opdracht op een ongewone manier. Hij ontving vertegenwoordigers van de religieuze wereld, de universiteiten en uiteenlopende sociale bewegingen om na te gaan "welke maatregelen er dringend genomen moeten worden ten opzichte van de ontgoocheling en de twijfel die in ons land heersen".

Wathelet zette die raadplegingen na nieuwjaar voort. Hij voerde gesprekken met vertegenwoordigers van de gezinsbeweging, de vrouwenbeweging en de jeugdleden (2 januari 1992), van de overheidsdiensten (3 januari) en van de rechterlijke macht (4 januari). Een en ander resulteerde in een nota over een "nieuw contract met de burger" die de formateur op 10 januari aan enkele partijen zou voorleggen.

Met zijn behoedzaam optreden wilde de formateur vooral zien hoe, na de snelle vorming van de Waalse gewest- en de Franse gemeenschapsregering, het Vlaamse formatieberaad zou evolueren.

Aan Franstalige kant waren al op 27 december 1991 tussen de PS en de PSC formele onderhandelingen begonnen over de vorming van de Waalse gewest- en de Franse gemeenschapsregering. De gesprekken schoten bijzonder snel op. Op 3 januari 1992 legden vertegenwoordigers van beide partijen de laatste hand aan de tekst van de bestuursovereenkomsten. Op zaterdag 4 januari keurde het congres van de PS unaniem, op vijf onthoudingen na, de akkoorden goed. De Conseil Général (Algemene Raad) van de PSC deed 's anderendaags hetzelfde.

Als een volslagen verrassing raakte op maandag 6 januari bekend, dat PS-voorzitter Guy Spitaels zelf de Waalse gewestregering zou leiden. Het bericht werd op drie manieren uitgelegd. Voor sommigen was Spitaels tot de conclusie gekomen dat, vooral wegens verzet in Vlaanderen, voor hem geen rol meer was weggelegd op het nationale politieke toneel en hij zich daarom op Wallonië terugtrok. Anderen zagen in de beslissing een teken dat de PS steeds meer afstand neemt van het "Belgische niveau" en voorrang geeft aan Wallonië. Voor nog anderen ging het om een strategische "terugtocht": Spitaels, die tien jaar aan het hoofd van de PS stond, was niet zeker van zijn herverkiezing en zou daarom het zekere voor het onzekere gekozen hebben.

De Waalse Gewestraad wees op 8 januari Spitaels formeel tot voorzitter van de Waalse gewestregering aan. Dezelfde dag werden ook de zes andere leden van de gewestregering verkozen: Albert Liénard, André Baudson, Jean-Pierre Grafé, Robert Colignon, Guy Lutgen en Guy Mathot (voor de bevoegdheidsverdeling, zie bijlage II). Willy Burgeon (PS) bleef voorzitter van de Waalse Gewestraad. De terugkeer op een regeringspost van Guy Mathot, wiens naam in het midden van de jaren tachtig genoemd was in enkele compromitterende zaken en wiens parlementaire onschendbaarheid een tijd lang was opgeheven, werd in politieke kringen en in de pers druk becommentarieerd.

[Spitaels werd op 25 januari als PS-voorzitter opgevolgd door Philippe Busquin. Busquin nam diezelfde dag ontslag als minister van Sociale Zaken in de demissionaire regering-Martens. Vice-premier Philippe Moureaux nam zijn bevoegdheden over].

Daags voordien, op 7 januari, had de Franse Gemeenschapsraad de vier leden van de nieuwe Franse gemeenschapsregering verkozen: Bernard Anselme, Elio

di Rupp, Michel Lebrun en Magda de Galan (voor de bevoegdheidsverdeling, zie bijlage II). Anne-Marie Corbisier (PSC) volgde Antoinette Spaak (FDF) op als voorzitter van de Franse Gemeenschapsraad.

Aan Vlaamse kant verliep de vorming van een nieuwe regering traag en moeizaam.

Gaston Geens, de voorzitter van de Vlaamse regering, herhaalde op 5 januari voor de BRTN dat zijn partij, de CVP, geen initiatief zou nemen. André Denys, de fractieleider van de PVV in de Vlaamse Raad, zei dat zijn partij dat wel zou doen als er binnen de twee weken geen kentering in de toestand zou zijn gekomen.

Op 6 januari besliste de Kamercommissie voor de Institutionele Hervormingen de bespreking te verdagen van twee wetsvoorstellen om de evenredige samenstelling van de Vlaamse regering af te schaffen. Die evenredige samenstelling was in 1988 ingevoerd om tegemoet te komen aan de eis van de SP in de Vlaamse regering te stappen en bleef van kracht tot oktober 1992. De Franstaligen koppelden hun steun aan de Vlaamse vraag om de evenredigheidsregel te schrappen aan de volledige overdracht van het kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen. Voor de Vlaamse partijen was dat onaanvaardbaar.

In een evenredig samengestelde Vlaamse regering zou de CVP vier mandaten hebben (één minder dan voordien), de SP drie, de PVV twee, de VU en het Vlaams Blok elk één.

PVV en VU hadden te kennen gegeven hun mandaat niet op te nemen, als zij niet bij de onderhandelingen over de vorming van de Vlaamse regering zouden worden betrokken. Het Vlaams Blok weigerde hoe dan ook in een evenredig samengestelde regering te stappen.

Op 6 januari drong SP-voorzitter Frank Vandenbroucke er op aan, dat er zo vlug mogelijk een nieuwe Vlaamse regering zou worden verkozen. "Als de PVV, de VU en het Vlaams Blok weigeren hun zetels te bezetten, dan verdelen wij deze bevoegdheden over de andere partijen, zoals de Raad van State jaren geleden adviseerde", zei Vandenbroucke.

Nog op 6 januari kondigde VU-voorzitter Jaak Gabriëls aan, dat zijn partij en de PVV 's anderendaags een ontwerp-regeerprogramma zouden opstellen, waarvoor ze de steun zouden vragen aan andere partijen om zo vlug mogelijk een Vlaamse regering te vormen.

Op 7 januari kwam de Vlaamse Raad voor het eerst na de verkiezingen bijeen. Voorzitter Gaston Geens bood het ontslag aan van zijn regeringsploeg. Tegen de stemmen van de leden van de andere partijen in, beslisten de CVP- en de SP-Raadsleden de verkiezing van een nieuwe Vlaamse regering uit te stellen tot 21 januari. Louis Vanvelthoven (SP) werd tot voorzitter van de Raad herkozen.

Diezelfde dag onderhandelden de PVV en de VU over een prioriteitenprogramma, dat zij op 8 januari voorstelden en aan de andere Vlaamse partijen, op het Vlaams Blok na, voor afzonderlijk overleg voorlegden. De tekst ging vooral over de staatsvorming, openbaarheid van bestuur en de verbetering van het Vlaamse beleid.

Op basis van het programma wilden beide partijen snel een Vlaamse regering vormen, die rechtstreeks een gesprek zou beginnen met de Waalse gewestelijke regering. Guy Verhofstadt had, toen hij nog formateur was, de idee gesuggereerd aan PS-voorzitter Spitaels en er diens steun voor gekregen. Spitaels' partijgenoot Bernard Anselme zei op 8 januari aan de RTBF-radio dat de tijd aangebroken was

"om een gesprek van gemeenschap tot gemeenschap te beginnen over de laatste omvorming van België".

De CVP en de SP gingen niet meteen op de uitnodiging van de PVV en de VU in. Beide partijen wilden eerst klaar zien in het verloop van de onderhandelingen over de vorming van een federale regering. Agalev bood aan het initiatief vanuit de oppositie te steunen.

De idee van een gesprek van gemeenschap tot gemeenschap leek de daaropvolgende dagen wat veld te winnen. Op dinsdag 14 januari raakten de voorzitters van CVP, SP, PVV en VU het er over eens "een gezamenlijke houding aan te nemen ten aanzien van de afwerking van de staats hervorming in voorbereiding van de onderhandelingen daarover met de Franstaligen". CVP en SP wilden echter dat de federale regering, die over een tweederde meerderheid in het parlement zou beschikken, een rol bleef spelen in de onderhandelingen over de staats hervorming. PVV en VU waren voorstander van een rechtstreekse dialoog tussen de Vlaamse en de Waalse regering, waarvan de resultaten door het federale parlement zouden worden bekrachtigd.

Over de vorming van een Vlaamse regering bleef er verdeeldheid bestaan. De CVP en de SP drongen aan op de vorming van een vierpartijenregering, maar de PVV stuurde aan op een beperkte ploeg, zonder de socialisten. Ook de VU wees een vierpartijenploeg af.

Informeel contacten brachten de standpunten de daaropvolgende dagen niet dichter bij mekaar. In het weekeinde van 19 en 20 januari deden eerst het CVP-bestuur en nadien SP-voorzitter Vandenbroucke eenultieme oproep tot de PVV en de VU om een Vlaamse regering met vier te vormen.

Op 20 januari zei de VU bereid te zijn in de nieuwe Vlaamse regering te stappen, maar dat haar deelname afhankelijk was van "de waarborgen die zij daarvoor krijgt van CVP en SP". Contacten tussen de drie partijen sprongen af omdat CVP en SP bleven vasthouden aan de betrokkenheid van de federale regering bij een Vlaams-Waalse dialoog.

Op dinsdag 21 januari kwam de Vlaamse Raad bijeen om de leden van de Vlaamse regering aan te wijzen. Omdat de PVV, de VU en het Vlaams Blok geen kandidaten voordroegen voor de mandaten die hen, krachtens de wettelijke evenredigheidsregel, toekwamen, werden maar zeven van de elf mandaten door de CVP en de SP bezet. Naast Luc Van den Brande, die Gaston Geens opvolgde als minister-president van de Vlaamse regering, legden Norbert De Batselier, Theo Kelchtermans, Hugo Weckx, Luc Van den Bossche, Leona Detiège en Wivina De-meester de eed af.

[In de ontslagnemende federale regering nam eerste-minister Wilfried Martens de portefeuille van Begroting en Wetenschapsbeleid over van Wivina De-meester. De portefeuille van Arbeid van minister Luc van den Brande ging, als staatssecretaris naar Miet Smet, die al staatssecretaris voor Leefmilieu en Maatschappelijke Emancipatie was. Doordat Martens, die tot dan toe een uitzondering vormde op de grondwettelijke pariteitsregel, als "gewoon" Vlaams minister werd geteld, en minister van Sociale Zaken Philippe Busquin op 25 januari ontslag nam om PS-voorzitter te worden, was de pariteit in de ministerraad hersteld. De bevoegdheid van Busquin ging naar staatssecretaris voor Volksgezondheid Roger Delizée. Het staatssecretariaat voor Pensioenen van Leona Detiège verdween.]

In het debat na de eedaflegging was enige toenadering merkbaar tussen de CVP en de SP enerzijds en de VU anderzijds. Christen-democraten en socialisten lieten verstaan dat de deur van de Vlaamse regering open bleef voor de VU. Binnen die partij was het vooral Hugo Schiltz die aanstuurde op regeringsdeelname. Voorzitter Jaak Gabriëls was veel minder geneigd de relatie die de voorgaande weken met de PVV gegroeid was, te verbreken (Gabriëls zou later overstappen naar de verruimde liberale partij; zie het hoofdstuk "Evolutie in de partijen").

In elk geval werd de VU meteen betrokken bij de gesprekken over het programma van de Vlaamse regering, waaraan op 28 januari de laatste hand werd gelegd. De Algemene Raad van de SP keurde het nog dezelfde avond goed. De partijraad van de CVP deed hetzelfde op 29 januari. Diezelfde dag besliste de VU op een buitengewoon congres, achter gesloten deuren, toe te treden tot de Vlaamse regering. Er waren 206 stemmen voor toetreding, 177 tegen en drie onthoudingen. Johan Sauwens legde op 30 januari de eed af als lid van de verruimde Vlaamse regering (voor de samenstelling en bevoegdheidsverdeling, zie bijlage II).

B. *De vorming van de federale regering*

De vorming van een federale regering was intussen nauwelijks opgeschoten.

Op 10 januari gaf formateur Melchior Wathelet aan de voorzitters van de christen-democratische en socialistische partijen een nota met de conclusies van de gesprekken die hij de voorgaande weken met vertegenwoordigers van allerlei maatschappelijke geledingen had gevoerd. Hij nodigde hen uit formele onderhandelingen te beginnen over de vorming van een rooms-rode regering.

De lijvige nota van Wathelet bevatte een lange reeks bekende, maar ook heel wat nieuwe en creatieve voorstellen om de kansarmoede te bestrijden, de binnensteden te herwaarderen, de werking van het politiek bestel, de administratie en het gerecht te verbeteren, de criminaliteit en de illegale immigratie tegen te gaan en het leefmilieu gezond te maken.

In zijn nota ging de formateur nauwelijks in op de staatshervorming. Hij stelde alleen voor de staatshervorming toe te vertrouwen aan het Overlegcomité regering-executieven. Wathelet pleitte er voor nog in 1992 een drastisch saneringsplan voor de overheidsfinanciën op te stellen, maar concrete maatregelen stonden niet in de nota.

Met zijn voorstel een rooms-rode regering te vormen, ging Wathelet in tegen pleidooien van CVP-voorzitter Herman Van Rompuy, op 6 en 7 januari, voor de vorming van een zesledig kabinet. Alleen de PRL liet blijken die idee genegen te zijn.

De partijbureaus van CVP, SP, PS en PSC wezen op maandag 13 januari de voorstellen van de formateur niet af, maar vroegen wel meer uitleg over de staatshervorming en de sanering van de overheidsfinanciën. Wathelet had diezelfde avond een eerste ontmoeting met de vier partijvoorzitters samen. Op 17 januari had hij afzonderlijke gesprekken met hen en nodigde hij de partijen uit twee vertegenwoordigers aan te duiden om in een werkgroep het hoofdstuk "Samenlevingsproblemen" van zijn nota te bespreken. De gesprekken daarover begonnen op 20 januari.

Op 26 januari had Wathelet een nieuw gesprek met de vier partijvoorzitters. Vooral de vraag van de CVP om een regering te vormen die op een tweederde

meerderheid in het parlement kon rekenen, lag moeilijk. De vier partijen hadden samen niet voldoende stemmen voor zulk een meerderheid. Ook de SP drong op een uitbreiding van het aantal onderhandelende partijen aan.

Wathelet stelde 's anderendaags de partijvoorzitters voor, zelf in afzonderlijke onderhandelingen een dialoog van gemeenschap tot gemeenschap op gang te brengen. Los daarvan zouden de vier verder overleggen over de vorming van een regering. De voorzitters gingen daarmee akkoord. Zij zagen de dialoog veel eerder als een gesprek tussen partijen dan tussen de gewestregeringen.

Op 28 januari ontmoette de formateur afgevaardigden van het FDF, Agalev en Ecolo. Op 29 januari zag hij vertegenwoordigers van de VU, de PVV en de PRL. Op het FDF na reageerden alle partijen negatief. Uit een nieuw gesprek met de christen-democratische en socialistische partijvoorzitters (30 januari) leerde Wathelet dat een rooms-rode regering op dat ogenblik geen kans maakte. De formatieopdracht van Wathelet was op een dood spoor beland.

Toch vroeg de koning Wathelet op 31 januari zijn opdracht voort te zetten. Diezelfde dag begon het staatshoofd zelf consultaties. Hij ontving de partijvoorzitters Duquesne (PRL), Verhofstadt (PVV), Busquin (PS) en Vandenbroucke (SP). Op zaterdag 1 februari sprak hij met Deprez (PSC) en Van Rompuy (CVP).

Nadien maakte het Paleis bekend dat Wathelet "op eigen verzoek" van zijn opdracht ontheven werd en dat de koning Jean-Luc Dehaene tot informateur had benoemd.

Dehaene begon op 3 februari met zijn raadplegingen. Hij ging daarbij erg discreet te werk. Volgens zijn woordvoerster draaide de informatieronde rond drie grote knelpunten: de maatschappelijke vernieuwing, de sanering van de overheidsfinanciën en de staats hervorming.

In verband met de staats hervorming zei de Vlaamse regering op 12 februari dat zij door "informele contacten" zou proberen een dialoog tussen Vlamingen en Franstaligen op gang te brengen. In de Vlaamse regering was een ministerieel comité voor de Hervorming van de Instellingen opgericht, waarvan minister-president Luc Van den Brande en de gemeenschapsministers Norbert De Batselier en Johan Sauwens deel uitmaakten. De VU had graag gezien dat de Vlaamse regering de Waalse gewestregering formeel uitnodigde voor onderhandelingen, maar de twee andere partijen voelden daar niet voor. Daarom werd een stuurgroep opgericht, bestaande uit de drie leden van het ministerieel comité en de voorzitters van CVP, SP en VU, vanwaaruit niet-officiële gesprekken zouden worden gevoerd met Franstalige toppolitici.

Informateur Dehaene overhandigde op 13 februari aan de christen-democraten, socialisten en liberalen een korte nota met algemene doelstellingen voor de nieuwe regering. Voor de staats hervorming stelde hij een splitsing van het dossier voor: de rechtstreekse verkiezing van de Raden, de overdracht van het kijk- en luistergeld naar en de fiscale bevoegdheid van de gemeenschappen, en de verdeling van de Belgische zetels in het Europees Parlement "moeten onmiddellijk in het regeerakkoord opgelost worden, in afwachting dat een diepgaandere dialoog toelaat heel de problematiek aan te pakken".

Alleen de PSC en de PRL zeiden na de vergadering van hun partijbureau, op 17 februari, bereid te zijn op basis van de nota onderhandelingen te beginnen. De andere partijen antwoordden ontwijkend.

Op 19 februari kwam Dehaene tot het besluit dat het "wegens de voorwaarden die de partijen stellen niet mogelijk is met enige kans op slagen onderhan-

delingen te starten met het oog op de vorming van een zespartijenregering". Hij zei dat hij verder zou zoeken naar een oplossing voor de crisis om nieuwe verkiezingen te vermijden en naar een formule die "waarborgen voor een tweede meerderheid" biedt.

Uit die mededeling, die een keerpunt vormde in de politieke crisis, kon worden afgeleid, dat Dehaene gekozen had voor de vorming van een regering van christen-democraten en socialisten. De informateur had die keuze gemaakt in samenspraak met CVP-voorzitter Herman Van Rompuy.

Het partijbureau, het partijbestuur en de fracties van de CVP steunden op 20 februari het voorstel van de partijtop om onderhandelingen te beginnen over de vorming van een rooms-rode "noodregering", een "kabinet dat beperkt is in de tijd, in opdracht en in omvang".

De koerswijziging van de CVP bracht een stroomversnelling teweeg. Op 21 februari begon informateur Dehaene al onderhandelingen met de voorzitters van CVP, SP, PS en PSC.

Dehaene bracht op zaterdag 22 februari verslag uit bij de koning, die hem aanstelde tot onderhandelaar. Op een persconferentie (23 februari) zei Dehaene dat de onderhandelingen ten hoogste een week mochten duren en de regeringsploeg niet meer dan vijftien leden mocht tellen en met een beperkt programma zou beginnen.

In de nacht van 28 op 29 februari raakten de onderhandelaars het eens over het ontwerp-regeerakkoord. Omdat de partijen overeengekomen waren het hele staatsvormingsdossier te verwijzen naar een gemeenschapsdialoog, en dus niet op te splitsen, trok de VU haar dreiging de Vlaamse regering te verlaten, in.

De partijcongressen keurden het ontwerp-akkoord op 5 maart goed. Bij de SP, de PS en de PSC gebeurde dat probleemloos. Anders ging het op de bijeenkomst, achter gesloten deuren, van het CVP-congres in Gent, waar heel wat kritiek werd geuit op het samengaan met de socialisten. Van de congresleden keurden er uiteindelijk 731 het ontwerp-regeerakkoord goed; 425 stemden tegen, er waren 25 onthoudingen. Door de weigering van partijvoorzitter Herman Van Rompuy te laten stemmen over een resolutie van de CVP-Jongeren kende de vergadering bovendien een zeer woelig slot.

De koning stelde Jean-Luc Dehaene op 6 maart tot formateur aan. In de namiddag verdeelden de partijen de portefeuilles, samen met het voorzitterschap van Kamer en Senaat, maar de namen van de CVP-regeringsleden lieten tot middernacht op zich wachten. Zo kwam het dat de kranten van zaterdag 7 maart meldden dat Frank Swaelen minister van Landsverdediging zou worden en dat Wilfried Martens hem zou opvolgen als Senaatsvoorzitter. Stefaan De Clerck werd genoemd als minister van Landbouw en Middenstand, Karel Pinxten of Mieke Offeciers als minister van Begroting. Omdat Swaelen weigerde het voorzitterschap van de Senaat te ruilen voor de portefeuille van Landsverdediging, werd uiteindelijk Leo Delcroix minister van Landsverdediging. Niet De Clerck maar André Bourgeois werd minister van Middenstand en Landbouw. Begroting ging naar Mieke Offeciers, die directeur was bij het Vlaams Economisch Verbond en geen politiek mandaat bekleedde. (Voor de samenstelling van de regering, zie bijlage I.)

De regeringsleden legden op 7 maart de eed af. Premier Dehaene kondigde diezelfde dag aan, dat de ministerraad voortaan op het kasteel Hertoginnedal zou bijeenkomen en er nadien alleen in uitzonderlijke gevallen een persconfe-

rentie zou worden gegeven. Dat leidde tot wrijvingen met de Wetstraatpers, die pas tegen het einde van het jaar wat opklaarden.

Gezien de beperkte omvang van de regering werden alle ministercomités afgeschaft (wet van 8 juli 1992).

In de regeringsverklaring die hij op 9 maart in het parlement voorlas, beklemtoonde eerste-minister Dehaene het belang van een vernieuwde vertrouwensrelatie tussen de burgers en de politici. Hij zei dat de overheid klare verbintenissen moet aangaan en moet proberen precieze antwoorden te geven op de behoeften en de verzuchtingen van de burgers. De regering zou daartoe op korte termijn prioritaire maatregelen uitwerken. Dehaene vroeg de burgers hun deel van het "contract" uit te voeren, door welwillend en zelfs spontaan met de overheid mee te werken.

De verdere uitbouw van de federale staatsstructuur en de gezondmaking van de overheidsfinanciën noemde Dehaene als de twee andere grote doelstellingen van het urgentieprogramma van zijn regering.

Hij zei dat over de totale "institutionele problematiek een dialoog van gemeenschap tot gemeenschap [zal] worden aangevat tussen de Nederlandstalige en de Franstalige politieke partijen, in een voldoende ruim kader opdat zij er leden van de executieven waarvan zij de aanwezigheid noodzakelijk achten, kunnen bij betrekken". De meerderheidspartijen wilden nog vóór het zomerreces de wetsontwerpen over de fiscale verantwoordelijkheid van de gemeenschappen en de rechtstreekse verkiezing van de Raden goedkeuren. Na de goedkeuring zou het kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen worden overgeheveld, zei Dehaene. Hij zei dat de regering onderhandelingen zou organiseren om in het parlement een tweederde meerderheid voor haar ontwerpen te vinden.

Over de overheidsfinanciën zei Dehaene dat de regering de begroting voor 1992 zou aanpassen ten einde het financieringstekort te beperken tot wat oorspronkelijk was voorzien en het evenwicht in de sociale zekerheid te herstellen. Daartoe zouden bijkomende maatregelen nodig zijn, die rechtvaardig over ontvangsten en uitgaven zouden worden gespreid.

Het kabinet kreeg op 11 maart het vertrouwen van de Kamer (118 ja-stemmen, 82 neen-stemmen) en op 13 maart dat van de Senaat (102 ja-stemmen, 65 neen-stemmen, 3 onthoudingen).

II. De dialoog van gemeenschap tot gemeenschap

A. Een moeilijke start

De dialoog van gemeenschap tot gemeenschap die eerste-minister Jean-Luc Dehaene in de regeerverklaring had aangekondigd, begon op 6 april. De weken voordien was discussie gevoerd over het voorzitterschap.

Luc Van den Brande, de Vlaamse minister-president, zei op 11 maart dat het niet aangewezen was dat de premier van de Belgische regering de dialoog zou leiden. Hij ging daarmee in tegen Willy Claes, de socialistische vice-premier in de federale regering, die het vanzelfsprekend had genoemd dat Dehaene de dialoog leidde.

In de Vlaamse stuurgroep, die bestond uit de ministers Luc Van den Brande, Norbert De Batselier en Johan Sauwens, en de partijvoorzitters Herman Van Rom-

puy (CVP), Frank Vandenbroucke (SP) en Jaak Gabriëls (VU), groeide het voorstel van een tweehoofdig voorzitterschap, een Vlaming en een Franstalige.

De stuurgroep was opgericht om het gemeenschaps gesprek voor te bereiden. De drie partijen van de Vlaamse regering hadden afgesproken op de dialoog een tienpuntenprogramma te verdedigen, dat gebaseerd was op de resolutie die de Vlaamse Raad op 16 oktober 1991 bijna unaniem had aangenomen.

De tien punten waren: de afschaffing van het dubbelmandaat; de hervorming van Kamer en Senaat; een duidelijker bevoegdheidsverdeling; verdragsrechtelijke bevoegdheden voor gewesten en gemeenschappen; de afbouw op korte termijn van de financiële transfers in de sociale zekerheid "die niet op basis van solidaire en objectieve factoren kunnen worden verklaard"; de erkenning van het principe van de niet-inmenging in elkaars bevoegdheden en territorium; de splitsing van de provincie Brabant en het kiesarrondissement Brussel; de aanpassing van de Europese zetelverdeling "op basis van de bevolkingscijfers".

De meerderheidspartijen gingen er op 23 maart mee akkoord, dat elke partij vier afgevaardigden naar de dialoog mocht sturen en dat ook premier Dehaene namens de federale regering aan het gesprek zou deelnemen. In een stuurgroep zouden alleen de delegatieleiders zitting hebben. De dialoog zou op 6 april beginnen.

In de daaropvolgende dagen nodigde de meerderheid de oppositiepartijen uit aan het gesprek deel te nemen. Het Vlaams Blok en Rossem werden niet uitgenodigd; vooral de socialisten verzetten zich tegen de uitnodiging. Ook werd bekend dat oud-minister Hugo Schiltz (VU) en PSC-voorzitter Gérard Deprez de dialoog zouden leiden.

De gemeenschapsdialoog ging op maandag 6 april in een vergaderzaal van de Senaat incidentrijk van start.

Vertegenwoordigers van het Vlaams Blok trachtten met geweld toegang te krijgen tot de vergaderzaal, maar de militaire politie verhinderde dat. Ook Jean-Pierre Van Rossem trachtte vergeefs toch nog op de dialoog toegelaten te worden.

De PVV bleef afwezig om te protesteren tegen de beslissing die de Franse Gemeenschap daags voordien had genomen, belastingen in te voeren die ook de Brusselse Vlamingen zouden treffen. De Franse gemeenschapsregering had besloten per decreet een belasting - de zogenaamde Anselme-taks, naar de voorzitter van de Franse gemeenschapsregering, Bernard Anselme - in te voeren op kabelansluitingen, schotelantennes, discotheken en nachtclubs, en mobilifoons.

Grondwetspecialisten en politici in Vlaanderen voerden aan dat de Gemeenschap haar boekje te buiten ging. Premier Dehaene zei dat de maatregel niet van toepassing kon zijn "omdat een fiscaal decreet van de Franse Gemeenschap niet toepasbaar is in Brussel". De Vlaamse minister-president, Luc Van den Brande, kaartte de kwestie aan bij het Overlegcomité.

Na een spoedvergadering van dat comité, op 10 april, maakte premier Dehaene bekend dat de Franse gemeenschapsregering haar ontwerp-decreet niet zou indienen tot na de dialoog. De federale regering zou, na een bespreking in het kader van de dialoog, in de zomer een wetsontwerp indienen om de eigen fiscale bevoegdheid van de gemeenschappen (artikel 110 van de grondwet) ook voor Brussel te regelen. Het voorstel zou er op neerkomen, dat elke belasting van de Franse en de Vlaamse Gemeenschap voor 80 resp. 20 procent aan de

Brusselaars wordt doorgerekend. De opbrengst zou in beide gevallen voor 80 en 20 procent worden doorgestort naar de Franse resp. de Vlaamse Gemeenschap.

De PVV besliste daarop toch aan de gemeenschapsdialoog deel te nemen, al was zij het niet eens met het regeringsvoorstel.

Op 7 april kwam de stuurgroep van de gemeenschapsdialoog bijeen om de procedure voor de werkzaamheden vast te leggen. Er werden werkgroepen opgericht over de financiële aangelegenheden, de internationale bevoegdheden van gewesten en gemeenschappen, de bevoegdheidsafbakening en andere dossiers, en een subgroep voor de provincie Brabant. De stuurgroep coördineerde de werkzaamheden van de werkgroepen en hield zichzelf bezig met de rechtstreekse verkiezing van de Raden en de hervorming van het parlement.

Aan de deelnemers werd gevraagd een "verlanglijstje" in te dienen. Uit die lijstjes leidde *De Standaard* (18 april) twee grote knelpunten af:

- de verhouding van de Franstaligen in de Brusselse rand tot de Franse Gemeenschap. Het Vlaamse tienpuntenplan schoof nadrukkelijk het territorialiteitsbeginsel naar voor (ieder gewest en iedere gemeenschap blijft binnen zijn of haar grenzen) en de splitsing van de provincie Brabant en het kiesarrondissement Brussel. De Franstalige partijen vroegen aandacht voor de "belangen" (PS) of de "politieke rechten" (PSC, PRL en Ecolo) van de Franstaligen in de rand. Zo wilde de PSC dat zij vertegenwoordigd werden in de Franse Gemeenschapsraad.

- de financiering van de gemeenschappen, waarvoor de Franstaligen vragende partij waren, en de Vlaamse vraag naar de afbouw op korte termijn "van de financiële transfers in de sociale zekerheid die niet op basis van solidariteit en objectieve factoren kunnen worden verklaard."

Op de plenaire vergadering van 22 april werden de werkgroepen samengesteld. PRL en PS dreigden ermee niet aan tafel te zitten als in de werkgroep financiële aangelegenheden over de federalisering van de sociale zekerheid zou worden gesproken. Daarom werd dat punt overgeheveld naar de werkgroep die de "andere thema's" behandelde.

B. *Geen akkoord, maar ook geen volledige mislukking*

In de daaropvolgende weken vergaderden de werkgroepen afzonderlijk. De verslagen werden verwacht tegen 6 juni.

In de werkgroep Institutionele Hervormingen groeide snel een consensus over de rechtstreekse verkiezing van de Raden en de afschaffing van het dubbelmandaat (het gelijktijdige lidmaatschap van de Kamer en een Raad). Onenigheid was er tussen Vlamingen en Franstaligen over de vraag of de Franstaligen in de rand rond Brussel rechtstreeks konden deelnemen aan de verkiezingen van de Franse Gemeenschapsraad of er door coöptatie in vertegenwoordigd konden zijn.

De werkgroep Financiering onderzocht verschillende scenario's over de aanpassing van de Financieringswet van 1988. Een koppeling van de dotaties aan de evolutie van het bruto nationaal produkt, zoals de Franstaligen vroegen, was volgens de Vlamingen "onbetaalbaar". Een verschuiving van middelen van de gewesten naar de gemeenschappen was wegens de gevolgen voor Vlaanderen en/of Brussel politiek onhaalbaar. De werkgroep zag alleen een uitweg in de toekenning van eigen fiscale bevoegdheid aan de gemeenschappen.

Op vraag van de groene partijen werden de macro-economische gevolgen onderzocht van een zogenaamde ecotaks, een belasting die vervuiling kan afremmen. Gesproken werd vooral van een belasting op brandstoffen of op afvalverpakking. Ecolo zag volgens sommigen in die belasting, die aan de gewesten zou toekomen, een middel om het Franstalige onderwijs uit de problemen te helpen. De andere partijen voelden daar niet veel voor, maar zij zagen in de ecotaks wel een middel om de groenen bij de totstandkoming van een communautair compromis te betrekken.

De werkgroep Internationale Betrekkingen raakte het principieel eens over de toekenning van verdragsrecht aan gewesten en gemeenschappen, en over de regionalisering van de buitenlandse handel.

Half mei leken de slaagkansen van de dialoog niet bijster groot. Twijfel was er ook of de regering zou kunnen rekenen op voldoende steun van de oppositie om in het parlement de vereiste tweederde meerderheid te halen. *De Standaard* berichtte op 20 mei dat de regering een vluchtweg voorbereidde, door de rechtstreekse verkiezing van de Raden, de fiscale bevoegdheid van de gemeenschappen en de overheveling van het kijk- en luistergeld naar de gemeenschappen afzonderlijk en nog vóór de zomer te regelen. Premier Dehaene ontkende het bericht.

Half juni werd Johan Sauwens in de stuurgroep vervangen door Bert Anciaux, die op basis van een radicaal programma tot voorzitter van de Volksunie was verkozen. Volgens PS-voorzitter Philippe Busquin legde die verkiezing een hypothek op de onderhandelingen.

Op maandag 22 juni legden de voorzitters van de stuurgroep, Schiltz en Deprez, op basis van de deelrapporten een nota voor, die de krijtlijnen trok voor nader overleg en maar enkele knopen doorhakte.

De nota bevatte volgende punten waarover verder onderhandeld zou worden: de samenstelling van de Raden op basis van de gewestelijke indeling; de regeling van de rechtstreekse verkiezing van de Raden bij decreet; de uitbreiding van de bevoegdheden van de gewesten met zeker buitenlandse handel en, eventueel, landbouw en leefmilieu; de eventuele toekenning van de restbevoegdheden aan de gewesten en de gemeenschappen; de mogelijke overdracht van bevoegdheden van de gemeenschappen naar de gewesten; de splitsing van de provincie Brabant; de toekenning van fiscale bevoegdheid aan de gemeenschappen (invoering van opcentiemen op de personenbelasting); de invoering van een ecotaks. Een splitsing van de staatsschuld, die PVV-senator Paul De Grauwe had voorgesteld, werd afgewezen.

Tijdens de vergadering van de stuurgroep verzette de PVV zich tegen de invoering van een ecotaks. De PRL had moeite met de verregaande federalisering die de partij in de voorstellen ontwaarde. Het FDF vond in de nota te weinig waarborgen voor de Franstaligen in de Brusselse rand.

De meerderheid was van oordeel dat het in die omstandigheden geen zin meer had met die drie partijen voort te praten. De VU en de groenen waren wel bereid het gesprek voort te zetten.

Schiltz en Deprez kondigden aan, dat de dialoog van 23 juni af "in sneltreinvaart" zou worden voortgezet, om uiterlijk "binnen veertien dagen klaar te zien in de kansen op succes" en de wetteksten nog vóór het zomerreces in het parlement goed te keuren. Volgens Schiltz waren de liberalen de hele tijd niet bereid geweest de kloof tussen meerderheid en minderheid te overbruggen.

Van toen af aan werd vrij intensief onderhandeld. Premier Dehaene, die tot dan toe vooral een waarnemer was geweest, mengde zich actief in de discussies. Geregeld werd melding gemaakt van de goede voortgang van de onderhandelingen en van de totstandkoming van diverse deelakkoorden. Van premier Dehaene kregen de topministers de richtlijn hun agenda van 5 juli af zó op te stellen, dat zij elk ogenblik klaar konden zijn voor een beraad als er een volledig akkoord tot stand kwam.

Het vooruitzicht op zo'n volledig akkoord kreeg in de tweede week van juli een lelijke deuk.

Op 9 juli meldden de kranten dat vooral de PS aanstuurde op de mogelijkheid om politici die in Vlaanderen wonen, te coöpteren in de nieuwe Senaat en lid te laten worden van een Franstalige executieve. Aan Vlaamse kant vermoedde men dat de PS op die manier José Happart tot Waals gewestminister wilde aanstellen.

Nog op 9 juli keurde de Vlaamse Raad een motie van aanbeveling over het territorialiteitsbeginsel goed. De motie was ingediend door Joris Van Hauthem van het Vlaams Blok, na een interpellatie (25 juni) over de gemeenschapsdialoog. In de motie, die op 9 juli nog werd aangepast aan de berichten over Happart, sprak de Vlaamse Raad zich uit "tegen de mogelijkheid Franstaligen uit de Vlaamse rand rond Brussel en uit Voeren in de Franse Gemeenschapsraad of in de Senaat te coöpteren". Naast het Blok, keurden de CVP, de VU en de PVV de motie goed. Waarnemers noemden de motie "dodelijk" voor de gemeenschapsdialoog, omdat zij de onderhandelingsruimte van de Vlaamse deelnemers erg versmalde.

Enkele uren later keurde de Franse Gemeenschapsraad bijna unaniem een voorstel van resolutie goed over de "rechten" van de Franstaligen in de Brusselsese rand. Het voorstel was op 30 juni ingediend, nadat de Vlaamse minister Theo Kelchtermans enkele besluiten van de gemeenteraad van Linkebeek, een van de zes faciliteitengemeenten rond Brussel, had vernietigd omdat ze in het Frans waren genomen.

De onderhandelaars gingen die avond uiteen in een pessimistische sfeer, met de mededeling dat er de volgende dag voort zou worden vergaderd op basis van een uitiem voorstel van Schiltz en Deprez.

Op 10 juli, omstreeks half acht 's avonds, na een laatste vier uur durende gespreksronde, maakten de beide co-voorzitters "met spijt maar zonder bitterheid" bekend, dat de dialoog zonder volledig akkoord was beëindigd. Wel waren er deelakkoorden gesloten over de internationale betrekkingen, een bevoegdheidsherschikking voor leefmilieu en toerisme, en de invoering van een ecotaks.

Op een persconferentie waarop alle deelnemers aan de dialoog aanwezig waren, werd de volgende mededeling verspreid:

"De zeven partijen die deelgenomen hebben aan de dialoog stellen vast, met spijt maar zonder bitterheid, dat zij er niet in geslaagd zijn binnen de termijn die zij onderling waren overeengekomen, een globaal akkoord te sluiten over alle problemen waarvoor zij een oplossing wilden vinden. Zij zijn het erover eens dat de onderhandelingen die zij hebben gevoerd op verschillende terreinen tot deelakkoorden of voorakkoorden hebben geleid, die zij allen zo snel mogelijk willen verwezenlijkt zien.

In die geest komen de zeven deelnemende partijen in de dialoog overeen om:

1. hun onderhandelingen op dit ogenblik niet voort te zetten in het kader van de huidige formule;

2. binnenkort in het parlement voorstellen tot herziening van de grondwet en wetsvoorstellen in te dienen, of in ieder geval te steunen, die concrete vorm geven aan de akkoorden die zij hebben bereikt inzake de volgende aangelegenheden: de internationale betrekkingen, de bevoegdheidsherschikking inzake leefmilieu en toerisme en de ecofiscaliteit op de produkten. [De akkoorden daarover werden op 16 juli formeel ondertekend door vertegenwoordigers van de zeven partijen.]

In de toekomst zullen zij beschikbaar blijven om in het parlement initiatieven te steunen die zouden voortvloeien uit de werkzaamheden in het kader van de dialoog".

Over leefmilieu was overeengekomen dat de gewesten daar de volledige bevoegdheid over zouden krijgen, behalve voor de produktnormen, de bescherming tegen ioniserende stralingen en de doorvoer van afvalstoffen, waarvoor de federatie bevoegd zou blijven. De gewestelijke milieubevoegdheid kon alleen worden beperkt door de eisen van de economische en monetaire unie en de Europese richtlijnen.

Net als de gemeenschappen, zouden de gewesten het recht krijgen met andere staten of regio's verdragen te sluiten. Om de eenheid van het Belgische buitenlandse beleid te vrijwaren, zou er een informatieplicht komen en zou de federatie het recht krijgen, op basis van objectieve criteria, verzet aan te tekenen tegen verdragen die de deelstaten zouden willen sluiten.

Over de ecotaks was afgesproken dat die in 1993 zou worden ingevoerd op alle eenmalige produkten waarvoor er alternatieven bestaan (afvalverpakking, niet-gerecycleerd papier, wegwerpdeeltjes), met de bedoeling het koopgedrag van de consument te wijzigen.

Er was vooruitgang geboekt, maar geen volledig akkoord bereikt over de samenstelling van de hervormde Senaat, de rechtstreekse verkiezing van de Raden, de financiering van de gemeenschappen en de splitsing van de provincie Brabant.

Gérard Deprez zei op 11 juli dat de gesprekken spaak waren gelopen op de bepaling dat José Happart na zijn benoeming tot Waals minister van Voeren (Vlaanderen) naar Wallonië moet verhuizen. De PS was niet bereid dat te aanvaarden.

Hugo Schiltz zei dat de belangrijkste evolutie een verschuiving was in het Frans-talige kamp, waar de meeste politici de idee van de Franse Gemeenschap verlieten. "Wallonië wenst een gewest en een gemeenschap te worden", zei hij.

Ondanks de mislukking van de dialoog, zagen alle deelnemers de toekomst niet somber in. Zij lieten verstaan de dialoog in de herfst een tweede kans te geven. In die context raakten de meerderheidspartijen het erover eens de financiële problemen van de Franse Gemeenschap buiten de opmaak van de begroting voor 1993 te houden, en kondigde de Franse Gemeenschap aan de zogenaamde Anselme-taks wel in het Waalse Gewest, maar niet in Brussel in te voeren.

[In een advies over het ontwerp-decreet ter zake zei de Raad van State in juli dat de gemeenschappen in principe op het hele grondgebied van België belas-

tingen mogen heffen, en dat de Franse Gemeenschap gerechtigd is alleen in Wallonië heffingen in te voeren. Grondwetspecialisten verbaasden zich over dat advies, dat haaks staat op de rechtspraak van het Arbitragehof.]

III. Het begrotingsbeleid

A. *Het financieringstekort weer op de voorgrond*

Minister van Financiën Philippe Maystadt en zijn collega van Begroting in de aftredende regering-Martens, Wivina Demeester, maakten op 2 januari bekend dat de federale overheid eind 1991 een financieringstekort van 366,2 miljard frank liet optekenen, een tekort dat overeenkwam met 5,4 % van het bruto nationaal produkt (bnp). Dat was iets meer dan het bedrag van het jaar voordien (365,8 miljard) en twintig miljard meer dan de regering zelf vooropgesteld had (345,8 miljard).

Op 15 januari maakte Demeester bekend dat het totale overheidstekort op 401,6 miljard frank uitkwam. De gemeenschappen en gewesten lieten samen een deficit van nauwelijks 34 miljard frank noteren, ruim onder de marge (59,6 miljard) die de Financieringswet van 1989 toestond. Officieel daalde het overheidstekort daarmee van 6,0 % van het bnp in 1990 (393,5 miljard frank) naar 5,9 % in 1991.

Een dag later maakte *De Standaard* ramingen van politieke technici en ambtenaren bekend, waaruit bleek dat de sociale zekerheid 1991 afsloot met een tekort van ongeveer 50 miljard frank. Door gebruik te maken van reserves werd dat tekort echter teruggebracht tot 10 miljard.

Nog een dag later rekende de Afdeling Financieringsbehoeften van de Hoge Raad voor Financiën in een nota aan de regering en aan formateur Melchior Wathelet voor, dat de overheid tegen begin 1997 een saneringsinspanning van 230 miljard frank zou moeten doorvoeren om een tekort van 3 % van het bnp te bereiken, zoals dat in een protocol bij het in december 1991 ondertekende Verdrag van Maastricht over de Europese Unie werd voorgeschreven.

Op 14 februari kwam het jaarverslag van de Nationale Bank uit. Het rapport legde fors de nadruk op de ontsporing van het overheidstekort naar 6,3 % van het bnp in 1991. Het probleem werd vooral in de pensioenen en de gezondheidszorg gesitueerd. "In één jaar werd de inspanning van de voorgaande twee jaren ruim teniet gedaan", schreef gouverneur Fons Verplaetse in zijn verslag aan de Regentenraad van de Bank.

In het regeerakkoord dat Jean-Luc Dehaene op 2 maart met socialisten en christen-democraten sloot, werden drie krachtlijnen voor een begrotingsbeleid opgenomen: nulgroei in reële termen van de uitgaven-buiten-rentelast; financieel evenwicht van de sociale zekerheid bij behoud van de staatssubsidie op het bestaande, niet-geïndexeerde niveau; evolutie van de fiscale ontvangsten in een normale verhouding tot de economische groei.

Het kabinet wenste een meerjarenplan op te stellen om het financieringstekort van de overheid tegen eind 1996 tot 3 % van het bnp terug te dringen.

B. *De begrotingscontrole 1992*

Op 16 maart, amper een week na haar aantreden, besliste de regering-Dehaene een al lang geplande btw-hervorming door te voeren. Die hervorming was

nodig in het kader van de harmonisatie van de btw-tarieven in de EG op 1 januari 1993. Om aan geld te geraken, besliste het kabinet het grootste deel van de hervorming al op 1 april te laten ingaan.

De tarieven van 17 %, 25 % en 33 % werden afgeschaft. De gewone btw-voet steeg van 19 naar 19,5 %. De tarieven van 6 % en 12 % bleven behouden. Dat betekende dat heel wat luxe-producten goedkoper werden, waaronder auto's. Duurder werden de meeste brandstoffen, zeep, schoeisel en bouwen. De prijs van dieselbenzine werd met 1,5 frank per liter verhoogd, die van andere brandstoffen bleef ongewijzigd. Het geheel van de operatie moest de schatkist op jaarbasis 10 miljard frank opleveren.

De regering keurde ook een eerste reeks besparingen goed voor een bedrag van 6 miljard frank, onder meer een beperking van de werkingskosten van de departementen met 5 %, een besparing van 1 miljard frank op de investeringen van Landsverdediging, de verkoop van staatseigendommen, de inkrimping van de kabinetten en een tijdelijke beperking van de indienstnemingen.

Op 27 maart viste de ministerraad nog voor 42 miljard frank saneringsmaatregelen op uit het pakket van ca. 100 miljard dat het vorige kabinet in juli 1991 had bijeengespaard bij het opstellen van de begroting voor 1992. Premier Dehaene preciseerde dat het om 9,2 miljard frank structurele besparingen in de schatkist en 10,1 miljard besparingen in de sociale zekerheid ging.

Het pakket bevatte onder meer de toepassing van de Europese moeder-dochterrichtlijn op de vennootschappen en de compensaties daarvoor, de vervroegde driemaandelijke bedrijfsvoorheffing voor kleine bedrijven, de verhoging van een aantal tarieven voor gerechtsdocumenten, een verstrakking van het stelsel van de deeltijdse werkloosheid en kostenafremmende maatregelen voor geneesmiddelen.

Op 5 april maakte de regering de resultaten bekend van de begrotingscontrole voor 1992, die in feite ook de opmaak van een nieuwe begroting voor dat jaar omvatte. Die begroting werd vastgelegd op 1.633,9 miljard frank uitgaven, 1.269,1 miljard frank ontvangsten en 10 miljard frank opbrengsten uit schatkitcertificaten. Zo haalde het kabinet een gewenst tekort van 354,8 miljard frank.

In de sociale zekerheid werden voor 47,5 miljard frank maatregelen genomen zodat het stelsel opnieuw in evenwicht was. De opvallendste maatregel was de omzetting van de acht jaar oude kinderbijslaginlevering (375 frank inhouding op kindergeld of 675 frank inhouding op het bruto-loon bij gezinnen zonder kinderen of bij alleenstaanden) in een verhoging van de sociale bijdrage met 1 % op het bruto-loon vanaf 1 juli 1992.

De regering nam ook maatregelen om de fiscale ontwijking door het gebruik van de vennootschapsvorm tegen te gaan, het gebruik van de auto in het woon-werkverkeer te ontmoedigen, een weeldetaks op wagens, jachten of sportvliegtuigen in te voeren, de aftrek bij levensverzekeringen en pensioensparen te beperken.

In de sociale zekerheid vielen vooral op : forse afremmechanismen in de deeltijdse en tijdelijke werkloosheid ; een verruiming van de heffingen op de privéziekteverzekeringen ; een afremming van het geneesmiddelenverbruik ; besparingen in de rustoorden, de radiologie en de ambulante klinische biologie.

Minister van Begroting Mieke Offeciers voegde daar nog voor 20 miljard frank besparingen aan toe. De meest opvallende daarvan was een debudgettering voor 5 miljard van de intrestlasten die Economische Zaken moet betalen voor de le-

ningen die werden aangegaan voor de herstructurering van de nationale sectoren.

Op 11 april werkte de regering al een deel van de aangekondigde maatregelen uit. Zo werd een nieuwe aankoopbelasting ingevoerd op wagens van 9 pk of meer, een belasting die progressief steeg met het vermogen van de wagen.

De maatregelen, die werden opgenomen in de fiscale programmawet van 28 juli en de sociale programmawet van 26 juni, lokten in de maanden mei en juni protesten en betogingen uit van onder meer de ambtenaren, het personeel van de rusthuizen, de verpleegkundigen en de artsen.

C. De begroting voor 1993

Vice-premier Guy Coëme opende de discussie over de begroting 1993 op 17 juni door in een interview met *Le Soir* de invoering voor te stellen van een speciale crisisbelasting die vier jaar lang zou geheven worden en de zwaarste bijdrage zou leveren aan de sanering van de overheidsfinanciën. "Ofwel doen we het met selectieve maatregelen die gedurende maanden bekritiseerd worden", aldus Coëme, "ofwel beslissen we een belasting in te voeren die wel saneert en van iedereen een inspanning vraagt."

Premier Dehaene kondigde in verscheidene krante-interviews op 15 juli aan dat hij wenste dat de regering bij de opmaak van de begroting voor 1993 een extra-inspanning zou doen via een "algemene maatregel waarbij de hele bevolking betrokken wordt om de overheid in de komende jaren een beetje ademruimte te geven". Hij steunde op die manier diegenen die de weken voordien ervoor gepleit hadden een forse saneringsoperatie door te voeren in 1993, omdat nadien, met de verkiezingsjaren 1994 en 1995, de kans op echte ingrepen veel kleiner zou zijn.

Eén dag later wezen de vakbonden ACV en ABVV in een gezamenlijke mededeling de idee van een indexsprong af.

Op 22 juli kwam de ministerraad een eerste keer bijeen om zich over de begroting te beraden. Daar werd meteen beslist af te stappen van het voornemen van de premier om een extra-saneringsinspanning te doen. De algemene maatregel die Dehaene had voorgesteld zou dienen om de gevolgen op te vangen van de forse rentestijging die in de week voordien door de Duitse Bundesbank was doorgevoerd.

Na twee weken intens beraad en een ultieme vergadering tot vier uur 's ochtends maakte het kabinet op 3 augustus zijn begrotingsplannen bekend.

De federale begroting, die gebouwd was op een prognose van een reële economische groei van 2,3 % in 1993, werd ingediend met 1.354 miljard frank ontvangsten en 1.708 miljard frank uitgaven (waarvan 709 miljard of 41,5 % voor de rentelasten). Het tekort werd op 354 miljard frank geraamd.

Om aan die 354 miljard te komen, nam de regering voor 117 miljard frank saneringsmaatregelen, waar nog eens 15 miljard bijkwam om de sociale zekerheid in evenwicht te houden.

De belangrijkste maatregel was de niet-indexering van de belastingschalen die in 1993 10,4 miljard frank zou opbrengen en ook voor de drie daaropvolgende jaren zou gelden. De regering zei dat de maatregel tegen 1997 58,4 miljard meer zou binnenbrengen.

Daarnaast werden accijnsverhogingen op benzine (2 frank op loodhoudende en 1 frank op loodvrije) en stookolie (20 centiem per liter) aangekondigd. In de vennootschapsbelasting werden voor 2,5 miljard frank nieuwe maatregelen genomen tegen de eenpersoonsvennootschappen en de coördinatiecentra.

Een opvallende nieuwigheid was een privatiseringsplan dat over vier jaar 50 miljard frank zou opbrengen: telkens 15 miljard in 1993 en 1994, telkens 10 miljard in de twee daaropvolgende jaren.

Inzake besparingen werd er op alle ministeries een beetje beknipt en kondigde minister van Financiën Maystadt 31 miljard frank winst door "beter schuldbeheer" aan. De belangrijkste besparing was het terugschroeven van de Maribel-tewerkstellingssubsidies aan de bedrijven, goed voor 11,4 miljard frank.

In de sociale zekerheid nam minister van Sociale Zaken Philippe Moureaux, naast het hervormingsplan voor de ziekteverzekering (zie verder), enkele kleinere maatregelen. Minister van Arbeid Miet Smet kondigde een grootscheeps begeleidingsplan voor werklozen aan, verzwaarde de sancties bij werkweigering en fraude en verlaagde geleidelijk de uitkering voor werkloosheidsonderbrekers.

Nog vóór de persconferentie waarop de maatregelen werden bekendgemaakt, zwol, vooral in de Vlaamse kranten, de kritiek aan omdat de voornaamste besparing uit een verschuiving bestond (het overhevelen van 17 miljard frank schulden inzake de nationale sectoren uit het budget van Economische Zaken naar de Rijksschuld), de verkoopsopbrengsten uit privatiseringen volop werden aangerekend hoewel het om een eenmalige besparing ging, er opnieuw royaal een beroep werd gedaan op "beter schuldbeheer", en er geen evenwicht was tussen inkomsten en uitgaven.

Premier Dehaene trok op de persconferentie fel van leer tegen die kritiek. Hij herinnerde er aan dat de bevrizing van de budgetten van Landsverdediging, van de subsidie aan de sociale zekerheid en van de toelagen aan de overheidsbedrijven op zichzelf al een structurele besparing betekende.

Dehaene kondigde ook aan dat er een "belangrijke doorbraak" was gekomen en een "beslissende stap" werd gedaan in het communautair geladen dossier van de "eventuele ongerechtvaardigde verschillen in de sociale zekerheid". Concreet ging het om de verkleining van de verschillen tussen Vlaamse en Waalse uitgaven in de klinische biologie en het doortrekken van die politiek in de radiologie.

D. De bijsturing van de begroting 1993

Premier Dehaene verdedigde die stellingen ook tegenover een sceptisch CVP-partijbureau en tegenover de CVP-fracties van Kamer en Senaat, die op 4 augustus bijeenkwamen. Na die vergadering besliste de CVP-top geen mededelingen over de begroting te doen tot na de vakantie.

Minister van Begroting Offeciers verdedigde het geleverde werk in een interview met *De Standaard* op 5 augustus en op een persconferentie een dag later. Op hetzelfde moment oefende haar collega van Landsverdediging en feitelijk "vice-premier" van de CVP, Leo Delcroix, in een interview met *Het Belang van Limburg* felle kritiek uit op het begrotingsbeleid. "Na twee dagen hadden we al door dat dit niet de begroting van de waarheid zou zijn", zei Delcroix.

Tijdens de vakantie in augustus namen ook de CVP-parlementsleden Mark Eyskens, Gaston Geens, Etienne Cooreman en Herman Suykerbuyk openlijk afstand

van het begrotingswerk. Op 3 september sloot minister van Arbeid Miet Smet zich indirect bij hen aan. In een interview met de commerciële omroep VTM wees ze op de slechtere werkloosheidscijfers en de gewijzigde economische prognoses om te stellen "dat er nu gelegenheid moet zijn om de begroting wat bij te spijkeren". PS-voorzitter Philippe Busquin sloot in een interview met *Le Soir* niet uit dat men de begroting wat kon "bijwerken".

De volgende dag spraken ook minister van Financiën Maystadt (PSC) en SP-voorzitter Frank Vandenbroucke zich in die zin uit.

Tijdens een toespraak in Gent op 5 september - twee dagen vooraleer het CVP-partijbureau het eerst na de vakantie weer zou bijeenkomen - bevestigde premier Dehaene dat de prognose van de economische groei en het rentepercentage slechter uitvielen dan eind juli was voorzien en dat de raming van de werkloosheid in 1993 met 20.000 verloren banen moest worden opgetrokken. De regering moest dus meteen "bijkomende maatregelen" nemen.

Dehaene liet uitschijnen dat dit moest gebeuren vóór het CVP-evaluatiecongres van 3 oktober. Vóór die datum moest volgens hem ook een nieuw akkoord over de staatshervorming worden bereikt.

De weken nadien kreeg de staatshervorming de voorrang op de bijsturing van de begroting. Tegelijkertijd met dat akkoord (zie hoofdstuk IV) bereikte de regering eind september een principiële overeenkomst over een bijsturing van de begroting voor een bedrag van 22 miljard frank. Het pakket werd op een bijeenkomst van de ministerraad op 17 oktober concreet ingevuld.

De correctie maatregelen bestonden uit: 10 miljard frank bijkomende privatiseringen; 4,2 miljard frank meer fiscale inkomsten door een betere inning van de belastingen en door het sluiten van een fiscale achterpoort (beleggingen in Zuid Amerikaanse munten waarvan men de hoge intresten opstrijkt en het koersverlies fiscaal aftrekt); 2,4 miljard frank zachte besparingen op de ministeries; 5,2 miljard frank besparingen in de sociale zekerheid door een beperking van het stelsel van de loopbaanonderbreking en een reeks kleinere maatregelen. De opvallendste daarvan was dat men met de ziekenfondsen "overleg zal plegen" over een "renteloze lening van 1 miljard frank" door de afschaffing van de jaarlijkse rente-subsidie aan het voorhuwelijkssparen.

Een en ander werd wettelijk geregeld in de fiscale programmawet van 28 december 1992 en in de sociale programmawet van 30 december 1992.

Op 12 oktober bracht het Internationaal Muntfonds een negatief advies uit over het Belgisch begrotingsbeleid. Het stelde dat ook na de geplande bijsturing de regering er niet in zou slagen het begrotingstekort eind 1993 terug te brengen tot 5,2 % van het bnp. Het IMF meende verder dat de sanering in eerste instantie niet door nieuwe belastingen, wel door besparingen, vooral in de sociale zekerheid, moest gebeuren. Op 15 oktober gaf minister van Begroting Officiers in de Kamer toe dat er voor 1992 waarschijnlijk 20 miljard frank extra geleend zou moeten worden voor de schatkist.

In een toespraak op 22 oktober zei premier Dehaene dat het mogelijk moet zijn dat de particuliere sector een meerderheidsbelang verwerft in overheidsbedrijven. Vice-premier Guy Coëme (PS) distantieerde zich de volgende dag van die uitspraak, terwijl de vakbonden felle kritiek lieten horen.

De EG-ministers van Financiën stemden op 23 november in met het zogenaamde convergentieplan dat België, net als de andere lidstaten, in juni had ingediend om aan te tonen dat het eind 1996 de normen voor toetreding tot de

Europese Muntunie zou halen. België werd wel aangeraden de saneringsinspanning ook na 1996 voort te zetten.

Tegen het jaareinde werd het duidelijk dat er helemaal geen sprake was van een economische heropleving en dat er zich integendeel een recessie aftekende, vooral onder impuls van de stilvallende conjunctuur in Duitsland. Dat leverde snel stijgende werkloosheidscijfers op, die op hun beurt een discussie op gang brachten over maatregelen die de overheid kon nemen ter bevordering van de tewerkstelling. Tot concrete plannen kwam het echter nog niet.

E. De hervorming van de ziekteverzekering

Op 23 juli maakte minister van Sociale Zaken Philippe Moureaux (PS) een hervormingsplan voor de ziekteverzekering bekend dat mee moest helpen de fel stijgende kosten in die sector - ruim 10 miljard frank reële groei per jaar - in te dammen. Centraal in zijn voorstellen stonden: een grotere budgettaire verantwoordelijkheid voor de sociale partners in de Algemene Raad van het Riziv, de invoering van een numerus clausus voor studenten geneeskunde en kinesithérapie, een sterkere centralisatie van het beheer van de ziekenhuizen, een heel beperkte financiële verantwoordelijkheid op de administratiekosten van de ziekenfondsen, een uitbreiding van kostenremmende enveloppesystemen voor bepaalde medische budgetten.

Zowel het artsensyndicaat-Wynen-Beckers als de christelijke ziekenfondsen reageerden negatief op Moureaux' plannen.

De voorstellen werden in een wetsontwerp gegoten, dat vanaf oktober in de ministerraad werd besproken. Op 30 oktober, na het wekelijkse kabinetsberaad, kondigde minister Moureaux geheel onverwacht zijn ontslag aan. In een persmededeling verwees hij uitdrukkelijk naar het verzet van de christelijke ziekenfondsen - verwoord door de CVP - tegen zijn wetsontwerp.

Spoedig bleek dat de kwestie van de financiële verantwoordelijkheid, een dertig jaar oude eis van de christelijke ziekenfondsen, centraal stond in de discussie. Moureaux en het socialistische ziekenfonds wilden die verantwoordelijkheid wel invoeren, maar alleen als experiment en voor een minimumbedrag.

Op zondagmiddag 1 november kwamen Moureaux en premier Dehaene, samen met de ministers Officiers, Coëme, Willockx en Maystadt, bijeen om een oplossing uit te dokteren. Uiteindelijk trok Moureaux zijn ontslag in. De kern van het akkoord was dat een werkgroep van specialisten eind 1993 voorstellen voor de invoering van de financiële verantwoordelijkheid zou formuleren, die dan in de loop van 1994 in de praktijk zouden worden omgezet. Naar buitenuit werd verkondigd dat het hele incident op een misverstand berustte.

Vanaf oktober werd duidelijk dat de kans klein was dat er vóór nieuwjaar tussen artsen en ziekenfondsen een akkoord zou komen over de erelonen voor 1993. De artsensorganisatie van dokter Beckers bleef het Moureaux kwalijk nemen dat hij in de sociale programmawet van 26 juni het recht had toegekend om eigenhandig in te grijpen in de conventies als de budgetten overschreden werden. Dat had in de zomer al geleid tot enkele stakingen van één dag van de artsen in de ziekenhuizen.

IV. Het Sint-Michielsakkoord over de staatshervorming

A. De hervatting van de gemeenschapsdialoog

Na de begrotingsbesprekingen en nog vóór hij met vakantie ging, zei premier Dehaene op 8 augustus in een interview met *Le Soir* dat er in september "wel-

licht" een tweede ronde van de gemeenschapsdialoog zou komen. Daar moesten volgens hem absoluut twee zaken opgelost worden: de rechtstreekse verkiezing van de Raden en de splitsing van de provincie Brabant. "Anders gaat het Belgisch systeem volledig blokkeren", zei Dehaene.

De Vlaamse-minister president Luc Van den Brande oefende in een interview met het weekblad *Trends* (13 augustus) kritiek uit op de onwrikbare houding van de Franstalige socialisten in zowel de gemeenschapsdialoog als het begrotingsberaad. Van den Brande sloot niet uit dat Vlaanderen zich op zijn eigen instellingen zou terugplooiën. Hij zei ook dat hij zich niet laat afdreigen door Waalse separatistische scenario's. "Als Spitaels *farewell* zegt, zeg ik *okay, bye-bye*", zei Van den Brande. "Ik zie ruimte voor een Belgisch verband in zoverre het een toegevoegde waarde heeft voor Vlaanderen. Voor mij is het separatisme dus geen spook", voegde hij daaraan toe.

Veel aandacht kreeg ook de oproep van Lionel Vandenberghe, de voorzitter van het IJzerbedevaartcomité, op de IJzerbedevaart van 30 augustus, tot de Walen om "te scheiden met onderlinge toestemming", "naar de notaris te gaan en, zoals de Tsjechen en de Slovakken, als volwassen mensen afspraken te maken over Brussel en de verdeling van de schulden".

Dat er aan Franstalige kant intussen beweging was gekomen, bleek op 3 september, toen PS-voorzitter Philippe Busquin een plan bekendmaakte om tot bezuinigingen in het Franstalig gemeenschapsonderwijs te komen door een deel van die onderwijsinstellingen te fusioneren met provincie- en gemeentescholen.

Twee dagen later kondigde premier Dehaene in een toespraak in Gent aan dat er vóór de opening van het parlementair jaar op de tweede dinsdag van oktober een akkoord over de staatshervorming en een bijsturing van de begroting voor 1993 moesten zijn. Hij preciseerde dat hij de partijvoorzitters van de meerderheid zou bijeenroepen om te pogen de in juli gestrande dialoog weer op gang te krijgen.

Op 6 september hield PS-voorzitter Busquin voor de camera's van de RTBF een pleidooi om de Franse Gemeenschap verder af te bouwen tot cultuur, onderwijs, taalgebruik en vertegenwoordiging van de Franstaligen in het buitenland als enige bevoegdheden zouden overblijven. De volgende dag, op een persconferentie na de vergadering van het PS-bureau, verduidelijkte Busquin zijn plannen voor zowel de voorgestelde onderwijshervorming als voor de afbouw van de Franse Gemeenschap.

Begin september dienden de VU-senatoren Hugo Schiltz en Jef Valkeniers een ontwerp van resolutie in om de Hoge Raad voor Financiën te belasten met een objectief onderzoek naar de financiële transfers tussen Vlaanderen en Wallonië. De CVP-Senaatsfractie sloot zich daar op 17 september na een tweedaags beraad in Oostende bij aan.

Op het PS-congres in Ottignies van 19 september sprak vice-premier Guy Coëme harde taal. Hij sloot bijkomende maatregelen inzake het wegwerken van de Vlaams-Waalse onevenwichtigheden in de sociale zekerheid uit en haalde uit naar de "club van gepensioneerden" in de CVP die zich tegen het voortbestaan van het kabinet-Dehaene verzette.

De communautaire onderhandelingen tussen de vier regeringspartijen herbegonnen formeel op 21 september. Premier Dehaene betrok de VU en de groenen op informele wijze bij het overleg.

In de nacht van 28 op 29 september bereikten de vier partijvoorzitters van de meerderheid - Herman Van Rompuy, Philippe Busquin, Frank Vandenbroucke en Gérard Deprez - een akkoord over de staatshervorming. Het kreeg de naam Sint-Michielsakkoord omdat 29 september de naamdag van Sint-Michiël is.

B. "*België is een federale staat*"

Het akkoord, dat voortbouwde op teksten van de gemeenschapsdialoog van de zomer, vervulde de federale hervorming van de Belgische staat. In de grondwet zou trouwens uitdrukkelijk worden bepaald, dat België een federale staat is.

De belangrijkste bepaling van het akkoord was dat de Vlaamse en de Waalse Raad voortaan rechtstreeks verkozen zouden worden. De cumulatie van mandaten in een regionaal en het federale parlement werd zo goed als onmogelijk gemaakt. De Raden zouden om de vijf jaar verkozen worden, op dezelfde dag als het Europees Parlement. De eerste keer zou de verkiezing echter samenvallen met de verkiezingen voor Kamer en Senaat, ten laatste dus eind 1995.

De nieuwe Vlaamse Raad zou 124 afgevaardigden tellen, van wie zes Brusselse Vlamingen. De Waalse Raad zou bestaan uit 75 mandatarissen en zou samen met 19 Franstalige Brusselaars de Franse Gemeenschapsraad vormen. In het akkoord werden ook afspraken over de samenstelling van de Raden geschreven, zoals de vergroting van de kiesdistricten (gevraagd door groenen en VU) en de onverenigbaarheden tussen lokaal, federaal of regionaal mandaat (om te beletten dat José Happart tegelijk schepen in Voeren en Waals minister zou worden). Er werd ook ruimte gelaten om bepaalde zaken (zoals het aantal Raadsleden) na verloop van tijd per decreet te regelen.

De hervorming zou tot een diepgaande wijziging in het nationale parlement leiden. Het aantal kamerleden werd verminderd van 212 tot 150. De Senaat werd gereduceerd tot 71 leden, als volgt samengebracht: veertig rechtstreeks verkozen senatoren (25 Vlamingen en 15 Franstaligen, op basis van de Europese kiesdistricten), 21 afgevaardigden van de gemeenschapsraden (tien Vlamingen, tien Franstaligen, één Duitstalige) en tien gecoöpteerden (zes Vlamingen en vier Franstaligen).

Het tweekamerstelsel werd niet afgeschaft, wel hervormd, in de mate dat de Kamer meer bevoegdheden en vaak ook het laatste woord kreeg. De Senaat bleef echter volop bevoegd voor communautaire en internationale aangelegenheden en zou ook als reflectiekamer op de wetgeving van de Kamer dienst blijven doen.

Het akkoord voorzag in een verdere overheveling van bevoegdheden. Gemeenschappen en gewesten kregen internationale bevoegdheden. Landbouw, buitenlandse handel, wetenschapsbeleid en leefmilieu werden (verder) gefederaliseerd, doorgaans volgens het principe dat de normering federaal blijft en het eigenlijke beleid naar de regio's gaat.

Voorts werd de mogelijkheid gecreëerd dat de Franse Gemeenschapsraad, de Franse gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en het Waalse Gewest in onderling overleg en bij decreet konden beslissen om bevoegdheden over te dragen van de Franse Gemeenschap naar de twee andere instellingen. De decreten moeten worden aangenomen met een tweederde meerderheid in de Franse Gemeenschapsraad en met een gewone meerderheid in de Waalse Gewestraad en de Franse gemeenschapscommissie van Brussel.

Ook aan de geldmiddelen van de diverse beleidsniveaus werden wijzigingen aangebracht. De onderhandelaars zagen uiteindelijk af van hun poging om de bij grondwet toegekende fiscale bevoegdheden aan de gemeenschappen concreet in te vullen, omdat dit bijzonder technische problemen opriep in Brussel. Via de omweg van de institutionele herschikking rond de Franse Gemeenschapsraad werd er voor gezorgd dat de Franstaligen in Brussel via hun gemeenschapscommissie aan middelen voor onderwijs en cultuur konden geraken.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet daarvoor vanaf 1995 een bedrag van 2,6 miljard frank ter beschikking stellen. Uit dat fonds mogen Brusselse Vlamingen en Brusselse Franstaligen geld putten, volgens een 20/80-verhouding.

De gemeenschappen kregen het nationaal gebleven kijk- en luistergeld volledig uitgekeerd. De gewesten kregen de bevoegdheid op het kijk- en luistergeld optantiemen te heffen. Het bedrag dat de twee gemeenschappen ontvangen uit de opbrengst van de personenbelasting zou jaarlijks aangepast worden aan de groei van het bnp, tot de stijging het bedrag van ca. 4 miljard frank heeft bereikt. Van dan af zou alleen nog dat bedrag van 4 miljard aangepast worden aan de groei van het bnp.

In het financiële deel van het akkoord werd ook een einde gemaakt aan de disputen rond de maaltijdcheques. De bedragen die de Franse en de Vlaamse Gemeenschap in 1990, 1991 en 1992 uitspaarden door aan hun ambtenaren maaltijdcheques (waarop geen sociale en fiscale afhoudingen gebeuren) te geven, bleven behouden door een verhoging van het geld dat de federale overheid hen jaarlijks toekent. Die bedragen worden jaarlijks aangepast aan de groei van het bnp en verdeeld over de twee gemeenschappen.

De onderhandelaars bereikten verder een overeenkomst om de provincie Brabant op 1 januari 1995 te splitsen in Vlaams-Brabant (de arrondissementen Leuven en Halle-Vilvoorde) en Waals-Brabant (het arrondissement Nijvel). In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zouden de bevoegdheden van de provincie overgenomen worden door de gemeenschaps- en gewestinstellingen. Voor de verdeling van personeel, patrimonium en provinciefonds van Brabant en voor de financiering van het provinciaal onderwijs in de hoofdstad werden gedetailleerde regelingen uitgewerkt.

De verkiezing van de provincieraden zou in de toekomst op dezelfde dag als de gemeenteraadsverkiezingen plaatsvinden, om de zes jaar dus.

Een apart kapittel in het akkoord regelde de bescherming van de taalkundige minderheden in het gesplitste Brabant. De Vaste Commissie voor Taaltoezicht kreeg meer mogelijkheden om toe te zien op de naleving van de wetgeving, terwijl ook de macht van de adjunct-gouverneur in Vlaams- en Waals-Brabant daartoe werd uitgebreid.

Het akkoord legde het aantal ministers in de federale regering grondwettelijk vast op maximum vijftien. Tevens werden concrete stappen gedaan naar de invoering van een "legislatuurparlement", via de techniek van een constructieve motie van wantrouwen.

C. De verdere invulling van het akkoord

Binnen de Vlaamse meerderheidspartijen waren na de ondertekening van het akkoord geen dissonante stemmen te horen. In het partijbureau van de PS stemde ook Jean-Maurice Dehousse voor, terwijl José Happart zich onthield. De oppositie zei dat men op weg was naar de scheiding (PRL) en dat men, door het

kiesarrondissement Brussel niet te splitsen, het territorialiteitsbeginsel overtrad (Vlaams Blok). De PVV laakte vooral het financiële deel van het akkoord, omdat het op consumptiefederalisme zou uitdraaien. De PRL eiste een referendum over de staatshervorming.

De Volksunie reageerde op 30 september positief. Voorzitter Bert Anciaux gaf de onderhandelaars "zeven op tien" in het afdwingen van het Vlaams tienpuntenprogramma. Maar de partij eiste in ruil voor haar steun dat de regering vóór de eindstemming over het Sint-Michielsakkoord concrete stappen zou doen om de niet-objectiveerbare transfers tussen Vlaanderen en Wallonië in de sociale zekerheid weg te werken. Bovendien vroeg ze dat de restbevoegdheden toegekend zouden worden aan de gewesten en de gemeenschappen.

Op 8 oktober legden zowel Agalev als Ecolo na lang beraad hun standpunt over de staatshervorming vast. Agalev vond het akkoord "een goede basis om over te praten", maar stelde een aantal bijkomende eisen: een politicus die minister wordt in de federale regering moet ontslag nemen als parlamentslid; het apparteringsquorum voor de Senaat moet gehandhaafd blijven bij het uittrekken van de nieuwe kieskringen voor de Vlaamse Raad en de Kamer; de federalisering van de organieke bevoegdheid van de ocmw's mag niet leiden tot verschillende stelsels van bestaansminima in Noord en Zuid.

Ecolo stelde hardere eisen: een "structurele, onmiddellijke, voldoende en klare herfinanciering van de non-profitsector". Voor het extra-geld dat dit kon kosten, zagen de Franstalige groenen twee mogelijkheden: de invoering van een federale taks op energie, waarvan de opbrengst zou overgeheveld worden naar de regio's, of een afzwakking van de inspanning voor de sanering van de overheidsfinanciën (naar 3,3 % van het bnp eind 1996).

Op 16 oktober preciseerde Agalev dat het niet meer deel zou nemen aan onderhandelingen met premier Dehaene en dat het zich kante tegen de invoering van een energietaks die louter de financiële behoeften van de zachte sector zou dekken.

Op 19 oktober maakte Eric Van Rompuy, de CVP-fractie leider in de Vlaamse Raad, aan *De Standaard* de berekeningen bekend over wat de staatshervorming aan de federale regering zou kosten bovenop de Financieringswet van 1989. Het ging om een som van 2 miljard frank in 1993, die zou oplopen tot 4,5 miljard jaarlijks tussen 1994 en 1996, en vanaf 1997 pijlsnel de hoogte zou ingaan: van 16 miljard tot 43 miljard frank in 1999.

Na 16 oktober zocht premier Dehaene in informele onderhandelingen steun bij VU en groenen voor het Sint-Michielsakkoord. Op 28 oktober bereikte hij een overeenkomst met Agalev en met de VU. Agalev kreeg toegezegd dat de cumulatie van een ministerambt en een parlamentsmandaat opgeheven wordt, dat het bestaansminimum een federale aangelegenheid blijft, dat het aantal kiesdistricten voor Vlaamse Raad en Kamer in Oost- en West-Vlaanderen tot drie beperkt zou worden.

Met Ecolo begon Dehaene dan aan formele onderhandelingen, die in de nacht van vrijdag 30 op zaterdag 31 oktober uitmondten in een overeenkomst over de zogenaamde herfinanciering van de Franse Gemeenschap.

De voorzitters van de vier meerderheidspartijen, premier Dehaene en de afgevaardigden van Ecolo kwamen overeen het bedrag dat de federale regering aan de gemeenschappen uitkeerde in 1993 te verhogen met 4,5 miljard frank. Vanaf 1994 zou het deel van de personenbelasting dat aan de gemeenschappen wordt

uitgekeerd jaarlijks aan het bnp aangepast worden. Maar die aanpassing zou pas geleidelijk worden doorgerekend: voor 10 % in 1994, voor 15 % in 1995, voor 20 % in 1996, voor 70 % in 1997, voor 75 % in 1998 en voor 97,5 % in 1999. Wel moet die aanpassing minimaal overeenkomen met 2 % van het bnp, al mag ze ook niet meer bedragen dan 0,25 % van het geheel van de middelen dat aan de deelgebieden wordt toegewezen.

Premier Dehaene preciseerde op 3 november dat het akkoord met Ecolo aan de federale overheid tussen 1993 en 1997 elk jaar 1,5 tot 4 miljard frank meer zou kosten dan het eigenlijke Sint-Michielsakkoord, maar dat dit gecompenseerd werd door een "structurele besparing van 1,5 miljard frank" vanaf 1997.

In de daaropvolgende dagen bleek uit verklaringen van Ecolo-woordvoerders dat er in het compromis van 31 oktober ook kleine wijzigingen aan regelingen in Brabant waren aangebracht. Zo werd de kleine taalgrensgemeente Bever, in het uiterste zuidwesten van Vlaams-Brabant, gelijkgeschakeld met de zes randgemeenten rond Brussel voor de bescherming van de Franstaligen door de nieuwe adjunct-gouverneur.

Premier Dehaene deed dit af als een "juridische verfijning", maar VU-voorzitter Anciaux vroeg onmiddellijk opheldering over de wijzigingen. Toen Ecolokamerlid Henri Simons vasthield aan de wijziging voor Bever, dreigde Anciaux met het opzeggen van zijn steun aan het akkoord. Daarop riep premier Dehaene de voorzitters van de meerderheid en van groenen en VU op 8 november bijeen. Na een uur werd eensgezindheid bereikt over de intrekking van de wijziging aan het statuut van Bever.

De omvorming van de PVV in de VLD, half november, bracht voor premier Dehaene het verlies van twee stemmen in de Kamer met zich mee: die van Jaak Gabriëls (VU) en van Pierre Chevalier (SP) die naar de nieuwe partij overstapten. Christen-democraten, socialisten, VU en groenen hielden samen nog 145 stemmen over, drie meer dan de tweederde meerderheid die nodig is om de grondwet te wijzigen en bijzondere wetten aan te nemen.

Op 24 november, de dag dat de Senaatscommissie voor de grondwetsherziening aan de bespreking van de eerste wijzigingen begon, bereikten de zeven partijen van het Sint-Michielsakkoord een overeenkomst over de teksten over de bevoegdheden die aan gemeenschappen en gewesten zouden worden overgedragen (onder meer buitenlandse handel en wetenschapsbeleid) en over de rol en bevoegdheden van de vice-gouverneur van Brabant en de adjunct-gouverneur van Vlaams-Brabant.

Op 5 december maakte de VU een zestal precieze eisen bekend over de transfers tussen Vlaanderen en Wallonië. De partij eiste daarover opheldering vóór de eindstemming over de staatshervorming. Het eisenpakket bevatte onder meer de vraag naar een onderzoek van het hele dossier, het wegwerken van het verschil in achterstand bij de betaling van SZ-bijdragen van werkgevers, het uitbreiden van enveloppesystemen in de ziekteverzekering van de klinische biologie naar de radiologie, een eenvormige toepassing van de schorsing van langdurig werklozen en van de vrijstelling van de sociale bijdragen voor zelfstandigen. Over dat eisenpakket werd een aparte werkgroep gevormd.

D. *Onderhandelingen over de ecotaks*

In het najaar was er ook heel wat te doen over de ecotaks, een van de voorwaarden die de groenen verbonden aan hun steun voor de staatshervorming en

waarover op 10 juli, op het einde van de gemeenschapsdialoog, een principieel akkoord was bereikt.

Op 23 oktober maakte het Verbond van Belgische Ondernemingen een berekening bekend op basis van een van de scenario's die Ecolo bij de onderhandelingen over de invulling van de ecotaks had ingediend. De berekening leerde dat dit specifiek (en extreem) scenario ertoe kon leiden dat een liter melk in een kartonnen verpakking twintig frank duurder zou worden en een tube tandpasta dertig frank, en dat de prijs van mineraalwater in plasticflessen zou verdubbelen. Die berekeningen veroorzaakten opschudding, maar brachten meteen ook een debat over de ecotaks op gang. De regering haastte zich om te ontkennen dat een dergelijk scenario een kans maakte.

Wat volgde was een reeks van intense polemieken in de media, grote politieke zenuwachtigheid en een aaneenrijging van ultimata, akkoorden en telkens weer nieuwe vaak zeer nachtelijke onderhandelingen. Tot een doorbraak tussen vertegenwoordigers van de zeven "Sint-Michielspartijen", premier Dehaene en minister van Financiën Maystadt kwam het pas in de nacht van 7 op 8 december.

De overeenkomst bepaalde dat er van 1 januari 1994 af een ecotaks van ten minste 7 frank per verpakking en ten hoogste 17 frank per liter zou geheven worden op verpakkingen van spuitwater, bier, cola en limonade. Er zou een algemene vrijstelling van de ecotaks gelden voor zogenaamde retourverpakkingen met een statiegeld van tenminste 3,5 frank voor verpakkingen tot een halve liter en van 7 frank voor andere verpakkingen. Voor die vrijstelling golden vijf strenge voorwaarden, die de producenten tot hergebruik en recyclage stimuleerden. Voor drankverpakkingen in pvc werd geen vrijstelling voorzien.

De overeenkomst sloeg ook op andere producten. Op huishoudbatterijtjes zou vanaf 1 januari 1994 een statiegeld van 10 frank ingevoerd worden. Als de producent of invoerder geen statiegeld zou aanrekenen, zou een ecotaks van 20 frank per batterij gelden. Op pesticiden zou er een zware ecotaks van 10 frank per gram actief scheikundig produkt met hoge giftigheidsgraad komen. Papier en karton zouden belast worden met een ecotaks van 10 frank per kilo als ze onvoldoende gerecycleerde bestanddelen bevatten. Op industriële verpakkingen van inkt, lijm, olie, oplosmiddelen en pesticiden zou er vanaf 1 januari 1994 een ecotaks komen van 25 frank per liter met een maximum van 500 frank. Ten slotte was er een ecotaks voorzien van 10 frank per stuk op wegwerp-scheerapparaatjes (behalve in ziekenhuizen) en van 300 frank op wegwerp-fototoestellen.

Vooral rond het akkoord over de pvc-flessen - die hoe dan ook niet aan de ecotaks zouden ontsnappen - onstond er al gauw beroering, die aanleiding gaf tot enkele betogingen van de werknemers uit de betrokken sector en die tot nieuwe onderhandelingen noopte. Die waren op het einde van het jaar nog niet afgerond.

V. Het urgentieprogramma voor maatschappelijke vernieuwing

In de regeringsverklaring van 9 maart kondigde eerste-minister Dehaene aan dat de nieuwe bewindsploeg snel wilde "reageren op de problemen uit de dagelijkse leefwereld van de burger, die zich in onze samenleving elke dag steeds sterker doen voelen". De regering wilde daarmee de "kloof" dichten tussen burger en overheid, waarvan volgens heel wat waarnemers de markante verkiezingsuitslag van 24 november 1991 een "signaal" was.

Het "Urgentieprogramma voor de maatschappelijke problemen" was een synthese van het zogenaamde Pinksterplan voor de veiligheid van de burger dat het kabinet-Martens op 5 juni 1990 had bekendgemaakt (en maar ten dele was gerealiseerd) en van de voorstellen voor "een nieuw contract met de burger" die Melchior Wathelet begin 1992 als formateur had gedaan. Het bevatte vijf grote krachtlijnen: de veiligheid van de burger, meer rechtvaardigheid door een betere rechtsbedeling, een betere beheersing van de immigratie, een verder doorgedreven milieubeleid, een solidaire samenleving.

Om de vertrouwensrelatie tussen de burger en de overheid te verbeteren, zouden de overheidsdiensten doeltreffender en toegankelijker worden gemaakt.

Voor de uitvoering van de aangekondigde beleidsmaatregelen, trok de regering een miljard frank uit. In 1993 en 1994 zou daar drie resp. vier miljard frank voor worden vrijgemaakt.

In de loop van 1992 keurde de regering een aantal beleidsnota's goed, die concrete maatregelen voor het maatschappelijk vernieuwingsbeleid bevatten. De belangrijkste ervan worden hierna opgesomd. Een deel van de maatregelen was eind 1992 uitgevoerd; een ander deel was in uitvoering of zou in 1993 uitgevoerd worden.

Veiligheid van de burger (beleidsnota van 19 juni)

- aan elke gemeente worden minimale veiligheidsverplichtingen opgelegd (onder meer wat het aantal politieagenten en de organisatie van de dringende hulpverlening betreft);

- met de vijf grote steden (Antwerpen, Brussel, Gent, Luik en Charleroi) en met zeven risicogemeenten (Anderlecht, Elsene, Sint-Gillis, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Schaarbeek en Vorst) worden veiligheidscontracten gesloten, die duidelijke engagementen voor een kwantitatief en kwalitatief veiligheidsbeleid bevatten. In ruil krijgen de steden en gemeenten een financiële bijdrage van de staat;

- herwaardering van het statuut en het beroep van de politieambtenaar;
- modernisering van de politiediensten;
- betere samenwerking tussen de gemeentelijke politiediensten en betere coördinatie tussen de verschillende politiediensten;
- verlichting van de administratieve taken van de politiediensten.

Betere rechtsbedeling (beleidsnota van 8 mei)

- met het oog op een snelle berechting van de kleine criminaliteit, krijgt het parket de mogelijkheid om een verdachte binnen de 24 uur naar de rechter te verwijzen. Het moet wel gaan om eenvoudige feiten met voldoende bewijzen, waarvoor het niet nodig is een onderzoek te openen. De rechter kan onmiddellijk of in de daaropvolgende dagen een uitspraak doen. De regering diende over dit snelrecht in 1993 een wetsontwerp bij het parlement in.

- alternatieve mogelijkheden om delinquentie op te vangen, onder meer in de vorm van dienstverlening aan de maatschappij. De regering diende hierover in 1993 een wetsontwerp bij het parlement in.

- invoering van de strafbemiddeling, dit wil zeggen dat het parket de mogelijkheid krijgt een wanbedrijf te behandelen zonder tussenkomst van een rech-

ter. Ook hierover diende de regering in 1993 een wetsontwerp bij het parlement in.

- modernisering van het vooronderzoek en van het gerechtelijk onderzoek.

Betere beheersing van de immigratie (beleidsnota van 24 april en 4 augustus)

- inkorting van de termijn voor onderzoek van de aanvraag tot erkenning als politiek vluchteling tot twee maanden voor de ontvankelijkheid en zes maanden voor het onderzoek ten gronde (de procedure werd in 1991 al een eerste keer verstrakt; het parlement zou hierover begin 1993 een wetsontwerp goedkeuren);

- verlenging van de termijn voor administratieve hechtenis van illegale buitenlanders van één tot twee maanden;

- oprichting op de luchthaven van Zaventem van een nieuw transitcentrum voor asielzoekers van wie een snelle uitwijzing wordt verwacht;

- verplichte verblijfplaats voor asielzoekers, hetzij in een groot centrum, hetzij in een bepaalde gemeente;

- zwaardere bestraffing van de tewerkstelling van illegale buitenlanders.

Verder doorgedreven milieubeleid (beleidsnota van 11 september)

- met het oog op de uitvoering van de besluiten van de zogenaamde Wereldmilieuconferentie (Rio de Janeiro, juni 1992) wordt een Nationale Raad voor Duurzame Ontwikkeling opgericht;

- opstelling van produktnormen en toekenning van milieukeurkenmerken;

- onderzoek naar de vermindering van kooldioxide;

- betere controle van de kwaliteit van het Noordzeewater.

Solidaire samenleving (beleidsnota van 8 mei)

- opheffing van de wet over de landloperij, waardoor landloperij en bedelarij niet langer strafbaar zijn. Parallel daarmee krijgen de OCMW's bijkomende financiële middelen voor de opvang, al dan niet in tehuizen, van daklozen;

- meerderjarige jongeren die voor het bestaansminimum aankloppen bij het OCMW moeten een integratiecontract ondertekenen om zich, door opleiding of tewerkstelling, volledig te integreren in de maatschappij;

- verhoging van de rijkstoelage aan de OCMW's van gemeenten met een abnormaal hoge concentratie aan rechthebbenden op het bestaansminimum.

Inzake de *bestuurlijke vernieuwing* keurde de regering op 4 december een beleidsnota goed, met volgende krachtlijnen:

- invoering van een "Handvest van de gebruiker" dat de algemene principes bevat over het optreden van de openbare diensten, meer bepaald doorzichtigheid, soepelheid en rechtsbescherming. Concrete maatregelen zijn onder meer de motiveringsplicht, de bescherming van de privacy, de automatische toekenning van het gewaarborgd minimuminkomen aan bejaarden;

- instelling van een ombudsman bij het parlement;

- inschrijving in de grondwet van het principe van de openbaarheid van bestuur;
- hervorming van de administratieve rechtspraak;
- grotere toegankelijkheid van de overheidsdiensten (taalgebruik, openingsuren,...);
- codificatie en geregelde evaluatie van de wetgeving.

In een afzonderlijke beleidsnota *Ambtenarenzaken* van 10 juli stelde de regering maatregelen in het vooruitzicht voor een betere samenwerking tussen de regering en de administratie, een betere organisatie en werking van de overheidsdiensten, en voor een modern en efficiënt personeelsbeleid.

Van het geld dat bestemd was voor de uitvoering van het "contract met de burger" besliste de regering op 2 oktober 38 miljoen frank te gebruiken voor een betere voorlichting van de burger, door middel van advertenties in de kranten waarin beleidsbeslissingen werden aangekondigd en/of verduidelijkt.

VI. Het buitenlands en defensiebeleid

A. De afschaffing van de legerdienst en de legerhervorming

Minister van Landsverdediging Leo Delcroix maakte op 28 april bekend dat hij vanaf 1 mei niet langer zou toestaan dat dienstplichtigen hun legerdienst vervullen op kabinetten. Hij zei ook dat hij een discussie over de afschaffing van de dienstplicht in het kader van een algemene hervorming van het leger op gang wou brengen. "Een verdere vermindering van de dienstplicht heeft geen zin en dus gaat het debat tussen hervorming of afschaffing van de dienstplicht", zei de minister.

Op 15 mei besloot Delcroix, nadat hij daartoe was aangespoord door onder meer de eigen CVP-fractie in de Kamercommissie voor Landsverdediging, een aantal lopende investeringscontracten voor het leger "open te breken". Hij preciseerde dat onder meer de contracten voor de modernisering van de Leopard-tanks "niet in hun geheel zouden worden uitgevoerd".

Op 21 en 22 mei gaf Delcroix te kennen dat hij plannen voorbereide over de invoering van een verplichte gemeenschapsdienst van één jaar voor jongens en meisjes bij het einde van hun studies. De jongeren zouden ingezet kunnen worden in het leefmilieu, de gezondheidszorg, de bejaardenzorg, de strijd tegen de kansarmoede, het onderwijs van leerlingen met leermoeilijkheden enzovoort. Impliciet liet Delcroix op die manier blijken gewonnen te zijn voor de afschaffing van de dienstplicht, al wou hij op vragen van journalisten daarover niet meteen bevestigend antwoorden.

Op 25 mei verwierp het CVP-partijbureau in omfloerste bewoordingen de plannen van Delcroix. Maar het schaarde zich voor het eerst voluit achter de idee van een afschaffing van de legerdienst. Op 28 mei publiceerde het ACW, de koepelorganisatie van de christelijke arbeidersbeweging, naar aanleiding van het Rerum-Novarumfeest, een manifest over de dienstplicht waarin eveneens voor een afschaffing van de legerdienst werd gepleit.

Inpikkend op de discussie diende de PVV-Kamerfractie op 29 mei een wetsvoorstel in om de legerdienst al op 1 januari 1993 af te schaffen. Dat werd door

de CVP prompt afgedaan als "een stunt". SP-voorzitter Frank Vandenbroucke verklaarde dezelfde dag behoedzaam dat "we nooit tegen een beroepsleger zijn geweest dat heel klein is".

Op 19 juni meldde *De Standaard*, die zich beriep op "vijf hooggeplaatste CVP-bronnen", dat de idee van de afschaffing van de dienstplicht op verzet van de PS, het Paleis en stafchef José Charlier stuitte. Minister Delcroix was op 17 juni door de koning in audiëntie ontvangen. De krant bracht ook details van het legerhervormingsplan van Delcroix uit: de afschaffing van de dienstplicht, de verkoop van Mirages, bezuinigingen op tanks van de landmacht, afbouw van het bouwprogramma voor de terugkeer van Belgische militairen uit Duitsland, de vermindering van het aantal brigades van de landmacht van vier tot drie, de verkoop van fregatten van de zeemacht, de verkoop van legerhelikopters aan de rijkswacht. Het leger zou tot 40.000 man teruggebracht worden, de begroting zou gedurende vier jaar bevroren worden op het peil van 1992.

Op 22 juni besliste het PS-partijbureau zich achter de idee van een afschaffing van de legerdienst te scharen. Het wees eveneens de gemeenschapsdienst af. Op 29 juni volgde de PSC, die zich wel voor de invoering van een gemeenschapsdienst uitsprak.

Uiteindelijk hakte het kernkabinet op 1 juli de knoop door. De afschaffing van de legerdienst op 1 januari 1994 en de bevroering van de Defensiebegroting op 99 miljard frank tot eind 1995 werden aanvaard. De beleidsbrief van de minister stuitte daarentegen op tegenstand. Daarom werd besloten de generale staf tegen eind november een studie te laten maken over de herstructureringsvoorstellen van Delcroix. De ministerraad bekrachtigde dat akkoord twee dagen later, maar voegde er aan toe dat België ook zijn internationale verplichtingen moest nakomen.

In de beleidsbrief van Delcroix voor de periode tot 1997 werden de investeringen tot een absoluut minimum beperkt en werd de medische dienst afgeschaft. De minister voorzag ook een centralisatie van een aantal diensten die over de diverse strijdkrachten verspreid lagen, zoals de personeelsdienst. Voor de luchtmacht voorzag hij de verkoop van F-16-gevechtsvliegtuigen, zodat er nog 72 zouden overblijven, de verkoop van alle Mirages, een inkrimping van de getalsterkte tot 10.000 man; voor de landmacht een halvering van het aantal manschappen tot 27.500 en een inkrimping van alle eenheden en wapens, op de paracommando's na; voor de zeemacht een halvering van het aantal manschappen tot 2.500 en de verkoop van twee fregatten.

De pers meldde in de dagen na de regeringsbeslissing dat stafchef Charlier met ontslag zou gedreigd hebben in een brief die hij op 30 juni aan de premier, de vice-premiers en het staatshoofd stuurde. Minister Delcroix bevestigde het bestaan van die brief op 6 juli. Ook Navo-secretaris-generaal Manfred Wörner zou premier Dehaene benaderd hebben om de plannen van Delcroix alsnog te herzien.

De storm rond de legerhervorming trok nadien weg tot eind november, toen de studie van de generale staf verwacht werd. Vooral in luchtmachtkringen was voordien forse kritiek op minister Delcroix hoorbaar, onder meer vanwege stafchef luitenant-generaal Van Hecke. Die verweet de minister te drastisch in de vliegreuen van de F-16-piloten te snoeien.

Legerstafchef en luitenant-generaal Charlier loste op 27 november een schot voor de boeg van de minister van Landsverdediging door in een perstekst te waarschuwen dat de legerhervorming "alleen maar kan slagen als er belangrijke

voorzorgsmaatregelen worden genomen" inzake personeel en begroting. Anders dreigde men volgens Charlier "in enkele jaren tijd het Belgisch militair apparaat te vernietigen".

In de daaropvolgende dagen lekte geleidelijk de studie uit die Charlier op 27 november aan de ministerraad had laten bezorgen. Daarin was de kritiek scherp. Charlier zei onder meer dat de "noodzakelijke voorwaarden voor een derde poging om de dienstplicht af te schaffen niet vervuld zijn". En zijn besluit luidde: "Het niet naleven van onze internationale verbintenissen, de bruuske en omvangrijke vermindering van de Belgische bijdrage aan de gemeenschappelijke verdediging, het opgeven van belangrijke opdrachten die onder onze verantwoordelijkheid vallen en het ingrijpend verlies van de controle over het gebruik van onze soldaten vormen de prijs die België betaalt om de beslissing van de regering uit te voeren".

Minister Delcroix repliceerde op 1 december dat "internationale verbintenissen geen statisch gegeven zijn" en dat een leger dat bespaart "niet de klusjesman van iedereen kan blijven". Na die eerste confrontatie besliste het kernkabinet een uitgebreide overlegronde over de legerhervorming te beginnen. De conclusies daarvan zouden na nieuwjaar getrokken worden.

Op 8 december lekte in *Le Soir* een brief van 25 november van Navo-secretaris-generaal Wörner aan premier Dehaene uit. "Het valt te vrezen dat de omvang van de geplande besparingen en de financiële beperkingen het de drastisch ingekrompen strijdkrachten niet mogelijk zullen maken aan de noden van de Alliantie te beantwoorden", zei Wörner in zijn brief.

Inmiddels had het parlement de nodige wetswijzigingen doorgevoerd (wet van 31 december 1992) om de dienstplicht vanaf de lichte-1994 af te schaffen.

B. *Belgische militairen in Kroatië, Bosnië en Somalië*

Belgische militairen waren in 1992 meer dan ooit in het buitenland actief, doorgaans voor missies van de Verenigde Naties. Dat was zo in Kroatië, Bosnië en het Afrikaanse Somalië.

Op de laatste bijeenkomst van de aftredende regering-Martens, op 28 februari, werd beslist in te gaan op een verzoek van de Verenigde Naties om Belgische troepen ter beschikking te stellen van de VN-vredesmacht in Kroatië. Oorspronkelijk was het de bedoeling er minder dan 500 uit te sturen. Vanaf 7 april vertrokken er 475 soldaten naar de Baranja, een gebied in het noordoosten van Kroatië tegen de grens met Hongarije en Servië. De Belgische troepen kregen daar de opdracht Kroaten en Serven uit elkaar te houden en te ontwapenen. Het eerste lukte, het tweede nauwelijks.

In Joegoslavië kwamen in de daaropvolgende maanden twee Belgen om, die overigens niets met de operatie in de Baranja te maken hadden. EG-waarnemer Bertrand Borrey kwam op 2 mei om het leven bij een beschieting door troepen van het Joegoslavische leger. VN-brigadier Goedert stierf op 14 augustus toen zijn jeep op een landmijn reed.

De crisis rond de vluchtelingen en krijgsgevangenen in het uiteengevallen Joegoslavië noopte het kabinet op 25 augustus tot een vervroegde terugkeer uit vakantie. De ministerraad besliste toen om in het Kroatische Savudrija een vluchtelingendorp te helpen bouwen voor 2.500 vluchtelingen. Daarnaast werd 40 miljoen frank uitgetrokken voor de opvang van vluchtelingen in België. De regering bood de Verenigde Naties ook 100 manschappen en 24 Volvo-vrachtwagens

aan voor het geval de internationale gemeenschap zou beslissen een troepenmacht naar Bosnië te zenden. De Westeuropese Unie kreeg een Belgisch fregat ter beschikking dat vanaf 1 oktober zou deelnemen aan de controle op de embargo's tegen de gewezen Joegoslavische republieken. Een C-130 van de luchtmacht werd ter beschikking gesteld voor het leveren van humanitaire hulp aan de belegerde Bosnische hoofdstad Sarajevo.

Op 13 november besliste de regering nog eens 200 vrijgelaten gevangenen uit kampen in Bosnië tijdelijk onderdak te verlenen in België.

Aan het door hongersnood en burgeroorlog geteisterde Oostafrikaanse land Somalië gaf de regering op 25 augustus voor 300 miljoen frank noodhulp.

Op 11 september besliste de ministerraad in te gaan op een vraag van secretaris-generaal Boutros Boutros-Ghali van de Verenigde Naties en 550 militairen ter beschikking te stellen voor de begeleiding van voedselkonvooiën in Somalië. De operatie moest wel nog uitgewerkt worden, kondigde minister van Buitenlandse Zaken Willy Claes aan. Ze zou gefinancierd worden door een deel van de ontwikkelingshulp die de EG voor Somalië had voorzien.

De operatie in Somalië geraakte niet van de grond totdat de aftredende Amerikaanse president George Bush in december besliste zo'n 20.000 Amerikaanse soldaten naar dat land te sturen om er de actie van de Verenigde Naties voor te bereiden. De Belgische regering zegde op 4 december haar steun toe aan het initiatief door de twee bataljons para's en logistieke eenheden, die voorzien waren voor de VN-operatie, toe te wijzen aan de Amerikaanse actie. Dat betekende concreet dat die een gevechtsovername zouden krijgen. De eerste 85 para's landden op 20 december in de vroege uurtjes op het strand van de Zuidsomalische havenstad Kismayo, samen met 224 Amerikaanse mariniers.

Tegen het jaareinde waren er zodoende Belgische militairen actief in Slavonien in Kroatië, waar zij de bouw van een vluchtelingenkamp voltooiden, in Pancevo nabij Belgrado in Servië, van waaruit zij vrachtwagenkonvooiën naar Sarajevo en andere Bosnische steden leidden, in de Baranja in Kroatië om er Serven en Kroaten uit elkaar te houden, in de Adriatische Zee om er toe te zien op het wapenembargo tegen alle gewezen Joegoslavische republieken en op het embargo tegen Klein-Joegoslavië, en in Kismayo in Somalië om er de voedselleveringen te beveiligen.

C. Het buitenlands beleid

Met de komst van SP-voorman en vice-premier Willy Claes op het departement van Buitenlandse Zaken kwam een einde aan een woelige periode in de geschiedenis van de Belgische diplomatie. Claes hoedde zich voor frappante uitspraken, richtte zijn beleid steeds op de hoofdtoon in de internationale organisaties en vermeed spectaculaire voorstellen. Dat maakte het Zaïre-beleid tot enig concreet terrein van zijn diplomatie.

In Zaïre kwam in 1992 geen einde aan de touwtrekkerij tussen president Mobutu en zijn aanhangers en de oppositie onder leiding van Etienne Tshisekedi en monseigneur Laurent Monsengwo. België koos daarbij partij voor de oppositie, maar slaagde er niet in de strijd in Zaïre te helpen beslechten. Het land gleed verder geleidelijk af in de anarchie.

De overige twee regeringsleden op het buitenlandse terrein - minister Robert Urbain (PS) van Buitenlandse Handel en Europese Zaken en staatssecretaris Eric Derycke (SP) voor Ontwikkelingssamenwerking - hielden zich eveneens gedeisd.

Dat betekende ook dat de speciale buitenlandse cel die premier Dehaene op zijn kabinet vormde als een soort christen-democratisch toezichthouder op de door socialisten gedomineerde diplomatie geen enkele maal in het nieuws kwam.

Het enige noemenswaardige incident deed zich kort na het aantreden van de regering voor. Staatssecretaris Derycke zegde op 30 maart een gepland bezoek aan Tibet af. Officieel gebeurde dat "om aan de begrotingsbesprekingen te kunnen deelnemen". Maar in de voorgaande dagen was er in de media veel kritiek geweest op het bezoek van een Belgisch staatssecretaris aan een land waar door de Chinese bezetter flagrante schendingen van de mensenrechten werden gepleegd. Derycke wou in de Tibetaanse hoofdstad Lhasa een telefooncentrale openen, die door het Chinese filiaal van Alcatell-Bell met steun van Ontwikkelings-samenwerking was gebouwd.

VII. Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van belangrijke feiten en ontwikkelingen van het verslagjaar die nog niet eerder besproken werden.

Sociaal akkoord. In de nacht van 19 op 20 november sloten werkgevers en vakbonden een centraal sociaal akkoord voor 1993-1994.

De drie grote vakbonden hadden op 16 oktober in heel het land actie gevoerd, meestal in de vorm van een werkonderbreking van een uur, tegen de weigering van de werkgevers een akkoord te sluiten. Volgens de werkgevers was er, als gevolg van de maatregelen die de regering bij de opmaak van de begroting-1993 had genomen, geen ruimte voor een centraal akkoord. Eerste-minister Jean-Luc Dehaene zei op 14 oktober dat de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven wel ruimte ziet voor onderhandelingen, maar dat die niet groot is, en dat de regering zou ingrijpen als de bonden loonkostenverhogingen afdwingen die de concurrentiekracht van de bedrijven ondergraven.

De actiedag van 16 oktober was overigens ook gericht tegen de begrotingsmaatregelen van de federale regering.

Op 29 oktober gingen de sociale partners aan tafel zitten voor wat "een gesprek" werd genoemd. Er werd overeengekomen dat een technische werkgroep tegen 17 november enkele problemen zou onderzoeken. Diezelfde dag zei gouverneur Fons Verplaetse van de Nationale Bank dat er een onderhandelingsmarge was van 1,25 procent van de loonsom.

In de avond van 17 november kwamen de partijen "tot de finish" bijeen, met de vaste wil al het mogelijke te doen om een vergelijk te vinden. De gesprekken werden na negen uur onderhandelen afgebroken, "omdat er te weinig tijd was voor een grondige behandeling van de overblijvende knelpunten".

Op 19 november werd vanaf 17 uur voort onderhandeld. Om 4 uur in de ochtend werd het overleg afgerond met een akkoord over de minimale loon- en arbeidsvoorwaarden voor de 2,2 miljoen werknemers in de particuliere sector.

Het akkoord voor 1993 en 1994 verlengde de CAO 1991-1992 (dubbele betaling van de derde dag van de vierde week vakantie; besteding van 0,25 procent van de loonuitgaven aan opleiding en tewerkstelling van risicogroepen). Vanaf 1994 wordt 0,05 procent van de loonsom gebruikt voor kinderopvang, opgezet door de plaatselijke sociale partners.

Het minimumloon (plus 500 frank) en de inkomensgrens waaronder bedienden een bijdrage krijgen in hun vervoerskosten werden verhoogd (van 900.000 naar 1.200.000 frank). De vakbonden kregen ook de toezegging van de werkgevers onderhandelingen te beginnen over de invoering van het recht op loopbaanonderbreking, maar hun eis voor de veralgemening van de 38-urenweek en de invoering van een syndicale delegatie in de kleine en middelgrote ondernemingen werd door de werkgevers van tafel geveegd.

De werkgevers verkregen een strengere regeling voor het betaald educatief verlof en een verlaging van hun bijdrage voor de financiering van de tijdelijke werkloosheid. De eis van de werkgevers de verplichte omzetting van overuren in recuperatiedagen te schrappen, werd doorverwezen naar het sectoraal overleg.

Werkgevers en vakbonden vroegen hun achterban matig te zijn in de sectorale onderhandelingen en zij legden de regering een lijst met maatregelen voor die nodig zijn om het sociaal akkoord uit te voeren. Na een gesprek met de sociale partners zegde premier Dehaene op 24 november de wetswijzigingen toe die nodig zijn om het akkoord uit te voeren.

Het centraal sociaal akkoord werd op 9 december ondertekend.

Sabena. Hoewel de ontslagnemende regering-Martens IX eind november 1991 nog een overbruggingskrediet aan de noodlijdende luchtvaartmaatschappij Sabena had toegekend (zie daarover het Politiek Jaaroverzicht 1991) en een eventuele samenwerking met de Franse luchtvaartmaatschappij Air France tegen 1 mei 1992 rond diende te zijn, besliste zij op 21 februari 1992, ondanks druk van de vakbonden en de Franstalige ministers, geen beslissing te nemen over de geplande samenwerking tussen Sabena en Air France en het dossier door te schuiven naar het nieuwe kabinet. Bijna alle Vlaamse partijen verzetten zich ertegen dat de kwestie als een "lopende zaak" zou worden behandeld.

Meteen na haar aantreden besliste de regering-Dehaene op 16 maart dat Sabena zou worden omgevormd tot een gewone naamloze vennootschap en van de staat nog eens een lening kreeg van 1,5 miljard frank. De omvorming tot een gewone nv was een van de eisen die de EG-Commissie aan de goedkeuring van het herstructureringsplan verbonden had. De lening van 1,5 miljard frank was een deel van de 9 miljard frank die het kabinet-Martens in 1991 had toegezegd.

Het parlement keurde bijzonder snel een wet goed die Sabena omvormde tot een gewone naamloze vennootschap (wet van 27 maart 1992).

Op 4 april keurde de regering het samenwerkingsakkoord goed dat de raad van bestuur van Sabena daags voordien had bekrachtigd en dat op 10 april werd ondertekend. Op 13 april keurde een buitengewone algemene aandeelhoudersvergadering een kapitaalverhoging goed; de Belgische overheid bracht, door omzetting van vroegere leningen, 9 miljard frank vers geld in, het Belgisch filiaal van Air France (waarin het Gemeentekrediet, de Groep Brussel Lambert en de Nationale Investeringsmaatschappij deelnemen) 6 miljard frank.

Migrantenbeleid. Het Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid en de Koning Boudewijnstichting voerden in het voorjaar een mediacampagne rond het thema "Een goeie relatie begint bij integratie. Integratie begint bij een goeie relatie".

In mei kwam het tot een polemiek over de toekenning van stemrecht aan migranten. Gemeenschapsminister Wivina Demeester vroeg op 16 mei, tijdens het Festival van de Immigrant in Antwerpen, dat het debat daarover heropend

zou worden. Zij pleitte er ook voor migranten in overheidsjobs toe te laten. Haar partij, de CVP, liet prompt weten dat de toekenning van stemrecht aan migranten uit niet-EG-landen niet in het partijprogramma staat. Op Agalev na, namen ook alle andere Vlaamse partijen afstand van haar uitspraak. Het Koninklijk Commissariaat wees erop, dat in geen van zijn rapporten het stemrecht voor migranten wordt aanbevolen.

De Kamer keurde een wet goed tot oprichting van een Centrum voor Etnische Gelijkheid, dat in de plaats zou komen van het Koninklijk Commissariaat voor het Migrantenbeleid. In de Senaat werd de benaming van het Centrum gewijzigd in Centrum voor Gelijkheid van Kansen en tegen Racisme. De Kamer zou in 1993 de naamswijziging overnemen.

Op 22 maart namen in Brussel 65.000 betogers (rijkswachtcijfer; de organisatoren spraken van 150.000 betogers) deel aan de manifestatie "Hand in hand" voor verdraagzaamheid en democratie. De betoging was georganiseerd door een breed front van verenigingen en actiegroepen die zeiden geschokt te zijn door de uitslag van de parlementsverkiezingen van 24 november 1991 en met de manifestatie wilden opkomen tegen maatschappelijke uitsluiting en racisme.

Zetelverdeling. Bij koninklijk besluit van 14 januari werd de verdeling van de kamerzetels over de verschillende kiesarrondissementen aangepast aan de resultaten van de volkstelling van 1 mei 1991. Brussel, Charleroi en Aalst stonden een zetel af aan Brugge, Sint-Niklaas en Nijvel.

De zetelaanpassing voor de Senaat, die bij wet moet gebeuren, was in 1992 nog niet geregeld. Veurne-Oostende-Diksmuide en Namen-Dinant-Philippeville zouden een zetel winnen, ten nadele van Bergen-Zinnik en Luik.

OCMW. De wet van 5 augustus 1992 wijzigde de werking van de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn, zoals die was geregeld door de wet van 8 juli 1976.

Verdrag van Maastricht. Koning Boudewijn bekrachtigde op 27 november de wet ter goedkeuring van het Verdrag van Maastricht over de Europese monetaire en politieke unie. Eerder hadden ook de gewest- en de gemeenschapsraden het Verdrag geratificeerd. Hoewel, zoals de Raad van State in een advies had opgemerkt, een grondwetsherziening nodig was om aan EG-burgers die de Belgische nationaliteit niet bezitten, het actief en passief kiesrecht bij gemeenteraadsverkiezingen toe te kennen (artikel 8B van het Verdrag), was het kabinet-Dehaene van oordeel dat het Verdrag kon geratificeerd worden alvorens artikel 4 van de grondwet was herzien. De regering voerde aan, dat artikel 8B van het Verdrag geen onmiddellijke gevolgen heeft, omdat de EG de nadere regels van het kiesrecht nog diende uit te werken.

Koninklijk Huis. Op 13 maart deelde het Hof mee, dat koning Boudewijn aan "een ongewone ademnood bij inspanning" leed, "die bijkomend medisch onderzoek vergt". Volgens de mededeling hield het ongemak geen verband met de operatie die de koning op 23 augustus 1991 had ondergaan, waarbij een kwaadaardige tumor in de prostaat was weggenomen.

De koning onderging op 14 en 15 maart een medisch onderzoek in het academisch ziekenhuis van de UCL in Sint-Lambrechts-Woluwe. Een bezoek aan Zweden, dat voor 27 maart was gepland, werd voor onbepaalde tijd uitgesteld.

Op 18 maart onderging het staatshoofd in het Broussais-ziekenhuis in Parijs een heelkundige ingreep aan het hart, waarbij een afwijking aan de mitralisklep werd hersteld. De operatie werd uitgevoerd door de Franse chirurg Alain Carpentier.

Op 19 maart deelde het Paleis mee, dat de gezondheidstoestand van de vorst na de hartklepoperatie bevredigend was.

Koning Boudewijn keerde in het weekeinde van 11-12 april naar Brussel terug. Een gepland bezoek aan de wereldtentoonstelling in Sevilla op 14 en 15 mei werd afgezegd.

In zijn 21-julitoespraak drukte het staatshoofd geruchten over een eventuele troonsafstand de kop in. "Nu de artsen mij opnieuw een uitstekende gezondheid hebben bezorgd, zal ik u, met groot genoegen, nog vele jaren kunnen dienen", zei de koning. In die toespraak pleitte de koning voor een eenvormige toepassing van de sociale-zekerheidswetgeving in heel het land. Communautaire scheeftrekkingen tussen Vlaanderen en Wallonië gaven in Vlaanderen voedsel aan separatistische pleidooien, waar het staatshoofd uitdrukkelijk afstand van nam.

In het najaar brachten de koning en de koningin een staatsbezoek aan Zuid-Korea (12-16 oktober), Japan (17-18 oktober) en Frankrijk (30 november-2 december).

Prins Filip kreeg op 7 september een eigen "Huis" in het koninklijk paleis in Brussel. Het bestond uit een ordonnansofficier, een algemeen, een diplomatiek en een economisch adviseur. Het huis heeft een eigen begroting van 13 miljoen frank.

Ministers van Staat. Koning Boudewijn benoemde op 7 maart aftredend eerste-minister Wilfried Martens tot minister van Staat.

Op 26 mei benoemde het staatshoofd, op voordracht van eerste-minister Dehaene, nog eens negen ministers van Staat. Het waren Europees parlamentslid en oud-premier Leo Tindemans (CVP), voormalig minister Renaat van Elslande (CVP), koninklijk commissaris voor het migrantenbeleid Paula D'Hondt (CVP), oud-minister Arthur Gilson (PSC), PS-voorzitter Philippe Busquin, Irène Pétry (PS), die toen voorzitter van het Arbitragehof was, burgemeester Gilbert Temmerman (SP) van Gent, Europees Commissaris Karel van Miert (SP) en PRL-voorzitter Jean Gol.

De benoemingen volgden op het overlijden sinds 1990 van de ministers van Staat Jean Van Houtte, André Cools, Pierre Vermeylen, Robert Houben, Jos van Eynde, Pierre Descamps en Frank Van Acker.

Beheerscontracten. De regering keurde de beheerscontracten goed met Belgacom (de vroegere RTT; KB van 19 augustus), De Post (de vroegere Regie der Posterijen; KB van 14 september) en de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS; KB van 30 september). In uitvoering van de wet van 21 maart 1991 hadden de drie overheidsbedrijven beheersautonomie gekregen. De beheerscontracten bevatten de verbintenissen die de bedrijven in ruil daarvoor aangingen.

Openbare kredietinstellingen. In uitvoering van de wet van 17 juni 1991 over de organisatie van de openbare kredietinstellingen (oki), werden de ASLK-bank en de ASLK-verzekeringen bij koninklijk besluit omgevormd in drie entiteiten: de ASLK-holding, de ASLK-bank en de ASLK-verzekeringen. De Nationale Kas voor

Beroepskrediet en het Nationaal Instituut voor Landbouwkrediet zouden later als naamloze vennootschappen worden ondergebracht in de ASLK-holding.

De tweede "pool" van de nieuwe oki-structuur, die gebouwd zou worden rond het Gemeentekrediet, kwam niet van de grond. De raad van bestuur van het Gemeentekrediet verwierp op 28 oktober het regeringsvoorstel het Gemeentekrediet, de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid en het Centraal Bureau voor Hypothecair Krediet in één holding samen te brengen.

Zaak-Cools. In het onderzoek naar de moord (18 juli 1991) op minister van Staat André Cools (PS), waarover het lange tijd stil was geweest, dook half juni de naam op van Alain Van der Biest, kamerlid voor de PS en oud-minister.

Op 13 juni maakte "detective" André Rogge bekend dat hij van Carlo Todarello, een figuur uit de Luikse onderwereld, had vernomen dat deze in opdracht van Richard Taxquet en Giuseppe di Mauro de moord op Cools had georganiseerd. Taxquet was jarenlang privé-secretaris van Van der Biest geweest, di Mauro diens kabinetschauffeur. Beiden waren aangehouden omdat zij betrokken waren in een zwendel met gestolen waardepapieren. Volgens Rogge was Van der Biest de eigenlijke opdrachtgever van de moord. Cools zou er volgens hem mee bedreigd hebben de betrokkenheid van Van der Biests medewerkers bij de zwendel, die hij op het spoor gekomen was, bekend te maken. Het gerecht, dat enig geloof leek te hechten aan de verklaringen van Rogge, wees erop, dat Cools ook op de hoogte zou zijn geweest van gesjoemel bij de aankoop door Landsverdediging van Augusta-helikopters.

Op 30 juni vroeg de Luikse procureur-generaal Léon Giet de Kamer de parlementaire onschendbaarheid van Van der Biest op te heffen om hem te kunnen verhoren. Van der Biest zelf drong daar ook op aan. Op 2 juli stemde de Kamer met de opheffing in. De daaropvolgende dagen werd Van der Biest door onderzoeksrechter Véronique Ancia verhoord.

Op 12 juli meldde de RTBF-radio dat Van der Biest, tijdens een eerdere ondervraging op 21 november 1991, aan Ancia zou hebben gezegd dat Cools in april 1990, toen Van der Biest Waals gewestminister werd, hem had voorgesteld een systeem van illegale partijfinanciering voort te zetten. Op vraag van procureur des Konings Anne Bourguignont opende Ancia meteen een onderzoek naar de financiering van de Luikse PS.

In dat kader hadden er op 14 juli huiszoeken plaats op onder meer de zetel van de Luikse PS-federatie, de zetel van het PS-bestuur en bij secretaris Maurice Demolin van de Luikse PS-federatie.

Bourguignont, die zelf zou zijn terechtgewezen, ontkende nadien de opdracht te hebben gegeven. Advocaat-generaal Armand Spirlet vroeg de kamer van inbeschuldigingstelling de huiszoeken nietig te verklaren. De kamer ging daar op 27 augustus op in, omdat de parlementaire onderschendbaarheid van twee mogelijke betrokkenen (Guy Spitaels en Jean-Marie Léonard) niet was opgeheven, maar zij zei dat Ancia wel degelijk bevoegd was het onderzoek te voeren.

De magistraten van het parket-generaal, aan wie een PS-strekking werd toegeschreven, waren het met het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling niet eens. Op hun verzoek vroeg minister Wathelet van Justitie het Hof van Cassatie het arrest te verbreken. Het Hof deed dat op 30 september, maar om een andere reden. Het Hof was van oordeel dat rechter Ancia wel degelijk met een

onderzoek naar de financiering van de PS was belast en dat de Luikse kamer van inbeschuldigingstelling bijgevolg de huiszoekingen niet had moeten vernietigen.

Begin oktober vroeg de procureur-generaal de volledige opheffing van de parlementaire onschendbaarheid van Van der Biest, ten einde hem eventueel te kunnen aanhouden. De Kamer stemde op 15 oktober met het verzoek in. Van der Biest kon in voorlopige hechtenis worden genomen in verband met de zwendel in waardepapieren. Voor twee nieuwe dossiers waarvoor de opheffing van de onschendbaarheid was gevraagd - het beheer van zijn ministerieel kabinet als Waals gewestminister en het sluiten van een verdacht studiecontract - stemde de Kamer niet met een eventuele aanhouding in.

Op 28 oktober maakten zijn advocaten bekend dat Van der Biest op 22 oktober door onderzoeksrechter Jean-Marc Connerotte van Neufchâteau in verdenking was gesteld van medeplichtigheid aan de heling van waardepapieren. Volgens zijn advocaten was Van der Biest onschuldig.

In 1993 zou Taxquet zijn verklaringen intrekken en zou het duidelijk worden dat er geen verband was tussen de zwendelaffaire en de moord op André Cools.

Vrouwenhandel. De Kamer van Volksvertegenwoordigers richtte op 26 november een onderzoekscommissie op over de internationale vrouwenhandel. Een in september verschenen boek, *Ze zijn zo lief, meneer*, van journalist Chris De Stoop had de hypocriete houding van de Belgische overheid in de internationale vrouwenhandel aan het licht gebracht. Koning Boudewijn liet herhaaldelijk blijken met het probleem begaan te zijn.

Spionage. Op 10 april leidde het gerecht veertien personen voor die verdacht werden van spionage voor de KGB. Diezelfde dag wees minister van Buitenlandse Zaken Willy Claes vier Russische ambassade medewerkers uit, die met het spionagenetwerk te maken hadden. Vijf van de verdachten - een ambtenaar, een journalist en drie zakenmannen - werden aangehouden.

VIII. De evolutie in de politieke partijen

De verrassende uitslag van de parlementsverkiezingen van 24 november 1991 zinderde in 1992 na in het partijleven, zeker in Vlaanderen. Het meest in het oog springende resultaat daarvan was de omvorming van de *Partij voor Vrijheid en Vooruitgang* (PVV) in een nieuwe, verruimde Vlaamse liberale partij, de Vlaamse Liberalen en Democraten (VLD). Bij die omvorming speelden ook enkele politici uit de *Volksunie* (VU) een rol; dat veroorzaakte spanningen en een malaise in de Vlaams-nationalistische partij.

Al in januari was er in de pers sprake van een toenadering tussen en zelfs een samensmelting van de PVV en de Volksunie-Vlaamse Vrije Democraten (VU-VVD). Een en ander werd in verband gebracht met gesprekken tussen beide partijen over coalitievorming in de Limburgse provincieraad en met de goede verstandhouding tussen de beide partijvoorzitters, Guy Verhofstadt resp. Jaak Gabriëls, tijdens hun contacten met het oog op de vorming van een nieuwe Vlaamse regering.

Verhofstadt en zijn rechterhand Patrick Dewael zouden wat in een nauwe samenwerking met de VU zien, maar oud-minister Herman De Croo zei dat hij daar weinig voor voelde.

Ook in de VU was er geen eensgezindheid over een verregaande samenwerking met de Vlaamse liberalen. Van Jaak Gabriëls was bekend dat hij de idee genegen was, maar onder meer Vic Anciaux en Paul Van Grembergen, de fractieleider van de partij in de Vlaamse Raad, namen er uitdrukkelijk afstand van.

Het partijbestuur kwam op 21 maart bijeen om te zoeken naar "wegen van politieke vernieuwing". Gabriëls zei nadien dat er nog geen sprake was van een fusie van partijen, maar hij vond zeven partijen in Vlaanderen "van het goede te veel".

Op 31 maart kondigde PVV-voorzitter Guy Verhofstadt op de BRTN-televisie aan, dat zijn partij in al haar afdelingen zou praten over een herschikking van het politieke landschap, om te komen tot een hergroepering van liberalen, mensen uit andere partijen en niet-partijgebonden burgers rond de PVV.

In een gesprek met *De Standaard* (7 april) verduidelijkte Verhofstadt dat hij de PVV wilde ombouwen en uitbreiden tot een grote burgerpartij, dat hij aan een manifest werkte en dat hij daarover met alle arrondissementele besturen een gesprek zou aangaan. Berichten over een fusie met de VU noemde hij "pure nonsens". Hij ontkende dat er tussen beide partijen onderhandeld werd.

Op 11 april kwam de partijraad van de VU bijeen om de toekomstige rol en opstelling van de partij te bespreken. Een motie van leden van het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde, waarin werd aangedrongen op een afkeuring van het partijbestuur uit wantrouwen tegenover gesprekken met de PVV, werd niet ter stemming gelegd. Een grote meerderheid keurde wel een ontwerp-tekst van het partijbestuur goed, waarin stond dat er een noodzaak is aan politieke herverkaveling in Vlaanderen en dat de VU bereid is daaraan actief mee te werken, op voorwaarde dat het eigen VU-Toekomstplan als basis behouden blijft en dat het geen groepering rond één bestaande partij zou worden. De idee van een fusie van de VU met de PVV werd daarmee verworpen.

Met het oog op de statutair voorziene verkiezing van een voorzitter, waarvoor Jaak Gabriëls geen kandidaat meer kon zijn, maakte Bert Anciaux op 17 april bekend dat hij kandidaat was voor die functie. Kort daarop stelde ook Patrick Vankrunkelsven, die in 1989 de enige concurrent was van Jaak Gabriëls, zich kandidaat. Op de valreep meldde zich op 18 mei een derde kandidaat: Johan Sauwens.

De partijraad wees op 13 juni Bert Anciaux tot nieuwe voorzitter aan. In de derde, beslissende ronde kreeg hij 76 stemmen, tegen 59 voor Vankrunkelsven. Sauwens viel na de tweede stembeurt af. Vankrunkelsven en Annemie Van de Casteele werden tot ondervoorzitter verkozen, Chris Vandenbroeke tot partijsecretaris.

Op een congres op 11 juli in Gent, waarop de (deels mislukte) gemeenschapsdialoog werd geëvalueerd, viel Anciaux scherp uit naar de PVV. Hij vroeg de VU'ers "die menen hun eigen politieke ambities te moeten verwezenlijken in een dergelijk halfslachtig gekavel, te gaan". Verscheidene sprekers drongen aan op een loyaliteitsverklaring van alle mandatarissen. Jaak Gabriëls was op de congresbijeenkomst niet aanwezig, in tegenstelling tot André Geens, van wie eveneens werd gezegd dat hij naar de verruimde PVV zou overstappen.

Intussen was het PVV-bureau op 18 mei tot de conclusie gekomen dat de basis akkoord ging met het verruimingsprincipe. Het besliste door te gaan met de verruimingsoperatie en hierover in het najaar een meerdaags congres te organiseren.

PVV-voorzitter Guy Verhofstadt, die op 30 juni in de aanloop naar de oprichting van een nieuwe partij het manifest *De weg naar politieke vernieuwing* had voorgesteld, kreeg kort daarop tegenwind van Herman De Croo. In een interview met *Het Laatste Nieuws* (6 juli) zei De Croo dat er bij de partijbasis onzekerheid was over de plannen van de voorzitter. Hij stelde voor dat alle PVV-leden zich in een referendum zouden kunnen uitspreken over de verruimingsoperatie. De Croo zei ook dat hij kandidaat-voorzitter was. Het partijbureau veegde zijn voorstel diezelfde dag van tafel, omdat elk partijlid op het verruimingscongres "een echt beslissingsrecht krijgt dat doortastender is dan een referendum".

Eind juli verstuurde Jaak Gabriëls een eigen *Nieuwsbrief*, waarin hij schreef met Verhofstadt, Dewael en "vele anderen" op zoek te zijn naar een nieuwe politieke structuur.

In de marge van een persconferentie (12 augustus) noemde Anciaux het optreden van Gabriëls, waarin hij een duidelijk bewijs voor diens keuze voor de PVV zag, onaanvaardbaar.

In een interview met het weekblad *Humo* (18 augustus), dat de kop "Ik stap op" droeg, bevestigde Gabriëls dat hij mentaal al de overstap naar de nieuwe partij maakte. "Het moment waarop ik kap met de VU hangt af van de precieze inhoud van het basisdocument dat moet leiden tot een nieuwe partij in Vlaanderen", verduidelijkte Gabriëls op 18 augustus.

Op 24 augustus werd Gabriëls uit de Volksunie gezet. De beslissing werd genomen door het partijbestuur en de parlamentsfracties, die zeiden dat Gabriëls geen mandaat had om met de PVV te onderhandelen. [De partijraad bekrachtigde de verwijdering op 12 september; een tachtigtal leden stemde voor de uitsluiting, een tiental onthield zich.] Met Gabriëls werden ook allen die "deelnamen aan gesprekken met andere partijen over het samensmelten van de VU met deze partijen" uit de VU gezet.

In de daaropvolgende dagen en weken namen onder anderen oud-minister André Geens, politiek directeur Stefan Ector, de ex-parlamentsleden Paul Peeters, Rob Geeraerts en Willy Michiels, en Luc Van Biesen, de oud-voorzitter van het VU-arrondissement Halle-Vilvoorde, ontslag uit de partij.

Gabriëls maakte op 3 september de oprichting bekend van een Centrum voor Politieke Vernieuwing, dat onderdak zou bieden aan VU'ers, kritische christendemocraten en zoekende onafhankelijken die mee wilden werken aan de vernieuwing van de Vlaamse politiek. Hij zei dat hij als VU-voorzitter wel degelijk over een mandaat beschikte om met andere politici gesprekken te voeren over de vorming van een nieuwe politieke partij.

Het nogal eigengereide optreden van Anciaux had intussen de malaise in de VU versterkt. Tijdens een "conclaf" van het partijbestuur (19-20 september) werden de plooiën weer enigszins glad gestreken. De partij, die zei met haar Vlaams-maatschappelijk programma een onvervangbare rol te vervullen, besliste door te zetten en haar Toekomstplan te actualiseren. Er werd afgesproken "Vlaamse Vrije Democraten" in de partijnaam te houden; Bert Anciaux had na zijn verkiezing laten verstaan die vermelding te willen schrappen.

Maurits Coppieters, die in 1989 uit de Volksunie was gestapt, maakte op 9 oktober, bij de voorstelling van het boekje *De vergeten vernieuwing* van Bert Anciaux, zijn terugkeer naar de partij bekend.

In een Opinie-artikel in *De Standaard* (27 oktober) nam de stichter en eerste voorzitter van de VU, Frans Van der Elst, afstand van de "overlopers" naar de verruimde PVV. Van der Elst zei bezorgd te zijn over het vage profiel van zijn partij. Hij meende dat een partij die wortelt in het "democratisch Vlaams-nationalisme" een richtinggevende en creatieve rol kan blijven spelen.

Ongeveer tweeduizend PVV-leden beslisten op 12 november, tijdens de eerste dag van een congres in Antwerpen, hun partij op te heffen en "om en rond de Vlaamse liberalen een nieuwe partij op te richten". Er waren geen tegenstemmen, wel twaalf onthoudingen.

Op de tweede congresdag werden de "verruimers" aan de pers voorgesteld. Naast de al genoemde VU-politici traden onder anderen uit christen-democratische hoek de Brugse oud-schepen Dries Van den Abeele, burgemeester Pierre Lano van Harelbeke, oud-kamerlid Ghisleen Willems en het Gentse gemeenteraadslid Luc De Paepe, en voorts de voorzitter van de Katoennatie, Fernand Huts, en de Antwerpse advocaat Leo Delwaide toe. SP-kamerlid Pierre Chevalier wachtte tot de slotzitting om zijn verwachte overstap naar de nieuwe partij te bevestigen.

Op acht onthoudingen na, werd op de derde congresdag (14 november) eenparig de beginselverklaring van de nieuwe partij aangenomen. De nieuwe partij, "die zich onafhankelijk opstelt van de drukings- en belangengroepen", wil "zonder onderscheid van elke persoonlijke levensbeschouwelijke overtuiging alle burgers groeperen die de vrijheid niet vrezen, de verantwoordelijkheid niet schuwen, de solidariteit niet ontlopen en de staat geen slaafse volgzzaamheid toedragen".

Volgens de beginselverklaring stelt de VLD de vrijheid centraal, wil zij verantwoordelijk, solidair, rechtvaardig, echt sociaal, onafhankelijk, pluralistisch en verdraagzaam zijn, en op de bres staan voor Vlaanderen en voor alle Vlamingen in een federaal land.

Vernieuwingen die de partij voorstaat zijn: een burgerdemocratie, de beknotting van de bemoeizucht van de staat, het herdenken van de sociale zekerheid, de beperking van lasten en belastingen, een vereenvoudigde staatshervorming, het leefmilieu herstellen en beschermen, en de migranten inburgeren.

Voorts kondigde de partij een nieuwe stijl aan, met openbare congressen, strikte deontologische regels voor de mandatarissen en lijstensamenstelling door alle leden.

Ten slotte werd op 15 november officieel de nieuwe partij opgericht, onder de naam *Vlaamse Liberalen en Democraten - Partij van de Burger*. Guy Verhofstadt zou de partij leiden tot er medio 1993 een voorzitter zou worden verkozen.

De *Christelijke Volkspartij* (CVP) voelde het hele jaar de weerslag van de verkiezingsnederlaag van 24 november 1991. In de partij werd koortsachtig nagedacht over de conclusies die men moest trekken uit de derde nederlaag bij vier opeenvolgende parlementsverkiezingen.

Al op 20 december 1991 hadden vier jonge CVP-parlementsleden - Johan Van Hecke, Johan De Roo, Eric Van Rompuy en Karel Pinxten - zich in *De Standaard* uitgesproken voor een koerswijziging in het beleid van de partij. Zij meenden dat de CVP zich niet meer kon veroorloven haar overleven ondergeschikt te maken aan de stabiliteit van het land. Ze pleitten daarom voor een sterker gepro-

fileerde partij en vooral voor een grotere onafhankelijkheid van de parlementsfracties. Van Hecke, De Roo en Van Rompuy werden kort nadien fractieleider van hun partij in resp. Kamer, Senaat en Vlaamse Raad.

De eerste bijeenkomsten van Kamer en Senaat eind december 1991 leerden volgens een analyse van *De Standaard* (28 december) dat de onderlinge machtsverhoudingen tussen de standen in de nochtans gekrompen CVP-fracties grosso modo ongewijzigd bleven. Tot de christelijke arbeidersbeweging (ACW) kon men 40 % (Senaat) tot de helft (Kamer) van alle parlementsleden rekenen. Boerenbond, middenstand en standenlozen namen elk ongeveer een derde van de rest voor hun rekening.

Op 8 februari hield de CVP een intern partijberaad over de verkiezingsnederlaag. Paul Maertens, de directeur van de studiedienst Cepess, stelde daar een scherpe analyse van de malaise in de partij voor. De CVP was volgens hem een partij geworden "waar cliëntelisme de plaats van idealisme heeft ingenomen". Hij haalde een reeks feiten aan waarbij de CVP volgens hem niet "beginselvast" was opgetreden: de inbraak van de SP in de Vlaamse regering in 1988, de abortuskwestie, de aarzelingen in het Golf-conflict, de Brusselse kandidatuur van premier Wilfried Martens bij de parlementsverkiezingen van 1991, de halfslachtigheid inzake begroting en staats hervorming. "De grote vraag bij onze kiezers is dus waarvoor de CVP vecht", aldus Maertens, die ook stelde dat "stabiliteit een onvoldoende argument is geworden". Volgens de Cepess-directeur moest zijn partij terug "appeleren aan het gemeenschapsgevoel van de burger".

De vorming van de regering-Dehaene sloeg diepe wonden in de partij. Het partijbestuur keurde op 20 februari in een verdeelde stemming - 60 voor, 22 tegen, 4 onthoudingen - Dehaenes plannen voor de vorming van een rooms-rode coalitie goed. De arrondissementele congressen aan de vooravond van het partijcongres over regeringsdeelname leerden dat 64 % van de CVP-congresleden voor het regeerakkoord was, 31 % tegen bij 5 % onthoudingen.

Op het partijcongres van 5 maart in Gent stond slechts 61 % van de aanwezigen achter het nieuwe kabinet. Na de stemming om half één 's nachts volgde een fel incident tussen de CVP-Jongeren en voorzitter Herman Van Rompuy, waarbij op een bepaald moment een groot deel van de aanwezigen om "democratie" begon te roepen. Het verloop van het congres leidde drie dagen lang tot wantrouwen in de partij, totdat het partijbestuur op 9 maart besliste de rijen te sluiten en in september een "evaluatiecongres" te houden.

Een peiling in *De Morgen* van 3 september, waaruit de PVV voor het eerst als sterkste partij in Vlaanderen naar voren kwam, verhoogde de onrust die de voorbije weken was ontstaan naar aanleiding van de moeilijkheden bij de opstelling van de begroting-1993.

Het Sint-Michielsakkoord over de staats hervorming van 29 september en de eerste positieve reacties in Vlaanderen deden de zenuwachtigheid bij de CVP omslaan in een euforie. Op een bijeenkomst van het partijbestuur op 29 september kondigde Herman Van Rompuy aan zich opnieuw kandidaat te stellen voor het voorzitterschap. Op het partijcongres van 3 oktober kreeg hij, als enige kandidaat, zeventig procent van de stemmen achter zijn naam. Premier Dehaene kreeg, voor het eerst in zijn politiek leven, een minutenlange ovatie van het congres.

De Algemene Raad van de *Socialistische Partij* kwam op 15 februari bijeen om de uitslag van de verkiezingen van 24 november 1991 te analyseren, op ba-

sis van een rapport dat tien wetenschappers, onder leiding van Luc Huyse, hadden opgesteld. In het rapport pleitten zij voor onder meer de bestrijding van de algemeen-maatschappelijke verwaarlozing, het herstel van het contact van de overheid en de politici met de inwoners van probleemwijken, en de opwaardering van het politiek ambt, gekoppeld aan een ideologische en organisatorische vernieuwing.

Op de bijeenkomst kwamen de Vlaamse socialisten tot het besluit dat hun boodschap niet duidelijk begrepen werd. Om het contact tussen de burger en de politicus te verbeteren, besliste de Raad dat alle mandatarissen (parlementsleden, burgemeesters en schepenen) per week vier uur uittrekken om "de boer op te gaan".

Op haar statutair congres van 13 en 14 juni schrapte de SP het verbod voor 65-plussers een politiek mandaat uit te oefenen. Het partijbureau kreeg meer bevoegdheden bij het verlenen van afwijkingen op het cumulatieverbod en bij de lijstvorming. De Algemene Raad, waarin het aantal leden van de afdelingen het stemmengewicht bepaalde, werd vervangen door een Raad van voorzitters en secretarissen van alle partijafdelingen. De nationale voorzitter zou voortaan schriftelijk en geheim verkozen worden.

Op 28 november besprak het SP-congres een tekst van de zogenaamde Domino-groep, een zeventienkoppige groep jongeren die belangrijke functies bekleeden in de partij, die op initiatief van partijvoorzitter Frank Vandenbroucke was tot stand gekomen. In de tekst grepen de Domino's terug naar de wortels van het socialisme: rechtvaardigheid, democratie en verdraagzaamheid, en aarzelden zij niet enkele taboe-thema's aan te pakken, zoals privatisering van overheidsbedrijven en selectiviteit in de sociale zekerheid. De discussie daarover zou in de partij worden voortgezet. Eind 1993 zou er een evaluatie volgen.

In een resolutie riep het congres alle democratische en sociale krachten op samen te werken rond enkele gemeenschappelijke waarden en projecten, over de partijgrenzen heen.

Agalev hield van 7 tot 9 februari een partijberaad in Oostende. Na de tegenvallende verkiezingsuitslag, communicatiestoornissen tijdens het formatieberaad en interne kritiek op de beslissing niet een migrant en een vrouw te laten coöpteren tot senator, werd van diverse zijden gepleit voor een betere organisatie en een meer professionele werking van de partij. Beslist werd daarover een congres te houden. De deelnemers aan het beraad concludeerden dat de stagnatie van de partij te wijten was aan een vervaging van het partijbeeld. Het "ecologisch project" moet het uitgangspunt van de groenen blijven, werd gezegd.

Op het congres van 27 en 28 juni in De Haan werd overeengekomen het Uitvoerend Comité van de partij te professionaliseren door er, naast zes vrijwilligers, de politieke en de partijsecretaris en twee afgevaardigden van de parlementsfracties in op te nemen.

Het *Vlaams Blok* stelde op 6 juni een 70-puntenprogramma over het migrantenbeleid voor. De partij pleitte voor de oprichting van een staatssecretariaat voor Immigratiezaken dat de begeleide terugkeer van de niet-Europese vreemdelingen naar hun landen van herkomst moet voorbereiden. Het VB stelde voorts een verstrenging van de naturalisatiewetgeving voor. Volgens juristen was het programma op verscheidene punten strijdig met de Universele Verklaring van de Mensenrechten.

Op het Blok na keurden alle partijen in de Vlaamse Raad op 19 november een resolutie goed, die het 70-puntenprogramma in scherpe bewoordingen veroordeelde.

Rossem, de partij van het omstreden kamerlid Jean-Pierre Van Rossem, had af te rekenen met intern geruzie. Half oktober kondigden enkele partijleden uit Gent, Kortrijk, Sint-Niklaas en Nijvel hun ontslag aan. Zij verweten de vier parlementsleden van de partij geen rekenschap af te leggen aan de achterban, en zeiden dat Van Rossem de partij gebruikt om zich persoonlijk te verrijken. Kran-ten kregen de daaropvolgende dagen documenten toegestuurd over de inkomsten en uitgaven van de partij.

Op een congres op 11 november kondigde Van Rossem aan dat hij lid blijft van de Rossem-fractie en bij de volgende verkiezingen opnieuw kandidaat zal zijn in Antwerpen. Begin oktober had hij laten weten uit de fractie te stappen en in Luik te kandideren.

Op 10 december besliste de Kamer de parlementaire onschendbaarheid van Van Rossem op te heffen, om vervolging te kunnen instellen na klachten van oud-minister Mark Eyskens en textielbaas Roger De Clerck van Beaulieu. Van Rossem had hen verweten in de jaren tachtig overheidsgeld voor het textielplan te hebben misbruikt.

Met 29 stemmen tegen 21 besliste het congres van de *Vlaamse Kommunistische Partij* op 23 mei de partijnaam te behouden. Partijvoorzitter Ludo Loose had in 1991 voorgesteld de partij te ontbinden en om te vormen tot een marxistische "formatie". Het congres keurde wel de afschaffing van het politiek bureau en het secretariaat goed.

Philippe Busquin werd op 25 januari tijdens een congresbijeenkomst in Doornik tot voorzitter van de *Parti Socialiste* verkozen, in opvolging van Guy Spitaels. Busquin, die de enige kandidaat was, kreeg 515 van de 519 uitgebrachte stemmen. Valmy Féaux werd tot voorzitter van de Waalse federaties aangewezen.

Het congres van de *Parti Réformateur Libéral* (PRL) paste op 19 februari de partijstatuten aan om een terugkeer naar het eenhoofdige voorzitterschap mogelijk te maken. De tweehoofdige leiding, die in 1989 was ingevoerd, bleek niet goed te functioneren. Tussen de twee voorzitters, Daniel Ducarme en Antoine Duquesne, die in de pers smalend "de twee ducs" werden genoemd, ontspoon zich een "guerre des chefs", waarbij Ducarme geleidelijk op het achterplan raakte.

Jean Gol, die de partij al had voorgezeten van 1979 tot 1981, werd op 15 maart tot voorzitter verkozen. Als enige kandidaat kreeg hij 93% van de 6.917 uitgebrachte stemmen.

Georges Clerfayt werd op 5 april herkozen als voorzitter van het *Front démocratique des Bruxellois francophones* (FDF). Hij leidt de partij sinds 1984.

Partijfinanciering. Tijdens de campagne voor de parlementsverkiezingen van 24 november 1991, de eerste die geregeld was door de wet van 4 juli 1989, werd 941,8 miljoen frank uitgegeven, waarvan 544,7 miljoen door de partijen, zo bleek uit het verslag van de parlementscommissie die de uitgaven contro-

leerde (*Belgisch Staatsblad* van 25 juni). Volgens de commissie zagen alle aangiften er "eerlijk" uit, al gaf zij toe dat er in enkele gevallen van overlapping sprake kon zijn. Waarnemers hadden de indruk dat overtredingen van de wet met de mantel der liefde werden bedekt.

De voorzitters van de commissie pleitten voor de invoering van een eenvormig aangifteformulier en voor een verfijning van de campagnereglementering.

In december dienden enkele kamerleden een wetsvoorstel in om de wet van 1989 te wijzigen. Daarin stelden zij voor de overheidssubsidie aan de partijen fors te verhogen: de vaste vergoeding zou worden opgetrokken van drie miljoen naar vijf miljoen frank, de vergoeding per stem (voor Kamer én voor Senaat) van tien naar vijftig frank. Om de meeruitgave (500 miljoen frank) te compenseren, stelden de indieners voor de fiscale aftrekbaarheid van giften aan partijen af te schaffen, rechtspersonen en feitelijke verenigingen te verbieden geld aan de partijen te schenken, het goedkope posttarief voor verkiezingsdrukwerk te schrappen en de ministeriële kabinetten af te slanken.

In het voorstel stond ook dat grote affiches (zgn. 20-m2-affiches) niet meer mogen worden gesplitst en werd de periode voor het aanrekenen van politieke reclame als verkiezingspropaganda van zes op twaalf maanden gebracht.

Het voorstel zou in 1993 op bezwaren van de CVP-senaatsfractie stuiten.

Bijlage I - Samenstelling van de federale regering-Dehaene (7 maart 1992 -)

Jean-Luc Dehaene (CVP), eerste-minister

Guy Coëme (PS), vice-eerste-minister, minister van Verkeerswezen, Openbare Bedrijven en Regie der Gebouwen

Willy Claes (SP), vice-eerste-minister, minister van Buitenlandse Zaken

Melchior Wathelet (PSC), vice-eerste-minister, minister van Justitie en van Economische Zaken

Philippe Maystadt (PSC), minister van Financiën

Philippe Moureaux (PS), minister van Sociale Zaken en van Gezins- en Gehandicaptenbeleid

Jean-Maurice Dehousse (PS), minister van Wetenschapsbeleid

Robert Urbain (PS), minister van Buitenlandse Handel

Freddy Willockx (SP), minister van Pensioenen

Louis Tobback (SP), minister van Binnenlandse Zaken, Ambtenarenzaken en Vreemdelingenzaken

Miet Smet (CVP), minister van Arbeid, belast met het beleid van gelijke kansen voor mannen en vrouwen

André Bourgeois (CVP), minister van KMO's en Landbouw

Leo Delcroix (CVP), minister van Landsverdediging

Laurette Onkelinx (PS), minister van Volksgezondheid, Leefmilieu en Sociale Integratie

Mieke Offeciers (CVP), minister van Begroting

Eric Derycke (SP), staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking

Bijlage II - Samenstelling van de gewest- en gemeenschapsregeringen

A. Vlaamse regering

Bij de verkiezing door de Vlaamse Raad op 21 januari 1992 had de Vlaamse regering deze samenstelling:

Luc Van den Brande (CVP), voorzitter, minister van Economie, KMO's, Energie en Externe Betrekkingen

Norbert De Batselier (SP), vice-voorzitter, minister van Leefmilieu, Huisvesting en Wetenschapsbeleid

Theo Kelchtermans (CVP), minister van Openbare Werken, Vervoer en Ruimtelijke Ordening

Hugo Weckx (CVP), minister van Cultuur en Brusselse Aangelegenheden

Luc Van den Bossche (SP), minister van Onderwijs en Ambtenarenzaken

Leona Detiège (SP), minister van Tewerkstelling en Volksgezondheid

Wivina Demeester (CVP), minister van Financiën en Begroting, Binnenlandse Aangelegenheden, Welzijn en Gezin

Na de toetreding van de VU en de verkiezing door de Vlaamse Raad van Johan Sauwens tot achtste regeringslid, op 30 januari, kreeg de Vlaamse regering volgende samenstelling:

Luc Van den Brande (CVP), voorzitter, minister van Economie, KMO's, Energie, Externe Betrekkingen en Wetenschapsbeleid

Norbert De Batselier (SP), vice-voorzitter, minister van Leefmilieu en Huisvesting

Theo Kelchtermans (CVP), minister van Openbare Werken, Ruimtelijke Ordening en Binnenlandse Aangelegenheden

Hugo Weckx (CVP), minister van Cultuur en Brusselse Aangelegenheden

Luc Van den Bossche (SP), minister van Onderwijs en Ambtenarenzaken

Leona Detiège (SP), minister van Tewerkstelling en Sociale Aangelegenheden

Wivina Demeester (CVP), minister van Financiën en Begroting, Welzijn en Gezin, en Gezondheidsinstellingen

Johan Sauwens (VU), minister van Verkeer, Buitenlandse Handel en Staatsvorming

Omdat de bijzondere wet van 8 augustus 1988 bepaalde dat de Vlaamse regering tot 19 oktober 1992 proportioneel was samengesteld, nam de regering Van den Brande, om alle juridische betwistingen te vermijden, op 20 oktober ontslag. Diezelfde dag verkoos de Vlaamse Raad een "nieuwe" Vlaamse regering. De acht aftredende ministers werden herkozen, met behoud van hun bevoegdheden.

B. Waalse gewestregering (8 januari 1992 -)

Guy Spitaels (PS), voorzitter, minister van Economie, KMO's en Externe Betrekkingen

Albert Liénard (PSC), minister van Technologie en Tewerkstelling

Guy Mathot (PS), minister van Binnenlandse Aangelegenheden

André Baudson (PS), minister van Verkeer

Jean-Pierre Grafé (PSC), minister van Openbare Werken

Robert Collignon (PS), minister van Ruimtelijke Ordening, Huisvesting en Begroting

Guy Lutgen (PSC), minister van Milieu, Natuurlijke Rijkdommen en Landbouw

C. Franse gemeenschapsregering (7 januari 1992 -)

Bernard Anselme (PS), voorzitter, minister van Cultuur en Communicatie, Begroting, Ambtenarenzaken, Sport en Toerisme

Michel Lebrun (PSC), minister van Hoger Onderwijs, Wetenschappelijk Onderzoek en Internationale Betrekkingen

Elio di Rupo (PS), minister van Onderwijs

Magda de Galan (PSC), minister van Sociale Zaken en Gezondheid